I.

Sajtó és nyilvánosság

Célok és feladatok

A sajtó és nyilvánosság az állampolgári kompetencia összpontosított fejlesztésére vállalkozik. Az önálló tantárgy a nyilvánosság mibenlétét értő, a nyilvánosság előtt alkalmasan szerepelni tudó, a demokráciának elkötelezett állampolgár képességeinek, beállítódásainak attitűdjeinek formálását célozza. A tanulási-tanítási folyamat segítésére pedig a nyilvánosság leghagyományosabb eszközét, a sajtót választotta.

Az állampolgári kompetenciafejlesztés ilyetén felfogása képessé teszi a majdani felnőttet arra, hogy a társadalmi folyamatokról, a demokráciáról szerzett tudását felhasználva aktívan részt vehessen a közügyekben.

Fontos hangsúlyozni, hogy e tárgy során nem újságírót, nem média- vagy közszereplőt képezünk, és nem a felsőoktatás kommunikációs szakosainak előiskoláját teremtjük meg, hanem a mindennapokban való helytállásra tanítjuk a fiatalokat. Begyakoroltatjuk velük a normális, magabiztos, célszerű szóbeli-írásbeli megnyilvánulásokat, hogy képesek legyenek az önkifejezésre, a hatékony érdekérvényesítésre. A sajtó kicsiszolt műfajainak, feldolgozási technológiáinak használata ebből a szempontból eszközi jellegű. Ugyanakkor a legutóbbi fél évszázad és a ma sajtójának tanulmányozása módszer a jelenkor-ismeret elmélyítéséhez. Azt se hagyjuk figyelmen kívül, persze, hogy a tárgyhoz elengedhetetlen rendszeres újságolvasás alkalmas az olvasás napi szokását kialakítani.

A sajtó és nyilvánosság integráló szerepű a közismereti, jelenismereti tárgyak egy-egy szegmensét tekintve. A szükséges alapismereteket az Ember és társadalom műveltségi terület kínálja: a Történelem, az Emberismeret és etika, valamint más tárgyak tartalmi elemei: például az Anyanyelvi kommunikációé, a Mozgóképkultúra- és médiaismereté.

A modultárgy tudásanyagának egyedisége a szegmentálásból: a nyilvánosságtörténeti megközelítésből, a máig érő múlt elemzéséből és a Mozgóképkultúra- és médiaismeretben hangsúly nélkül maradt sajtóismeretből adódik össze. Ugyanakkor a legfontosabb tartalmi elemnek azt tekintjük, hogy mediatizált viszonyainkhoz igazodó jártasságot, rutint szerezzenek a diákok az állampolgári cselekvésekben, a nyilvánosság előtti szereplésben.

A Nemzeti Alaptanterv célkitűzése szerint „az aktív állampolgári léthez szükséges képességek, értékorientációk, beállítódások fejlődéséhez az iskolai tanulás teljes folyamata és az iskolai élet egésze teremthet lehetőségeket”. Ám a diákok társadalmi tapasztalatai nemegyszer ellentmondani látszanak az iskolában tanult elveknek. Emiatt célszerű a közösségi értékek összpontosított hitelesítése, az aktív állampolgári magatartáshoz szükséges képességek koncentrált fejlesztése.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azonban, hogy tanítványaink személyiségébe az értékek és kompetenciák csak akkor épülnek be, és válnak magatartást irányító tényezőkké, ha a tanulók maguk is részeseivé válnak az értékek megnevezésének, azonosításának, és megismerik az elsajátított tudás, készségek felhasználhatóságát. *A sajtó és nyilvánosság* tantárgy ezért az alkotói folyamat részesévé teszi a diákot, amelynek tárgya a közügyekben részt venni készülő leendő felnőtt, az eredménye pedig a citoyen, aki motivált az autonóm, felelősségteljes cselekvésre, kész a legalapvetőbb kommunikációs technikák alkalmazására, és a társadalmilag elfogadott viselkedés szabályai szerint szerepel a szűkebb és a szélesebb nyilvánosság előtt.

A sajtó és nyilvánosság szemlélete és oktatási módszere szükségszerűen eltér a hagyományos tantárgyakétól, mert tematikája közvetlenül érintkezik a mediatizált mával és az élő sajtóval.

A tárgy interdiszciplináris jellegű.

Az ismeretátadás és a képességfejlesztés aránya eltérő a szokásostól: erőteljesebb a képességfejlesztési eleme.

Az oktatás személyes, adekvát, élmény- és gyakorlatalapú, amely aktív, alkotó részvételt követel a tanítványoktól. A tanár pedig olyan vezető, aki irányítja, rendszerezi a diákok kreatív tanulását.

A tanulási-tanítási folyamat segítésére a nyilvánosság leghagyományosabb eszközét, a sajtót választottuk. Ennek a döntésnek több oka van:

1./ A Mozgóképkultúra- és médiaismeret háttérbe szorítja a nyomtatott médiát (és a rádiót), holott a média társadalmi szerepének, működésmódjának a feltárása, a kritikai médiatudatosság fejlesztése aligha elképzelhető a leghagyományosabb

médium, a sajtó ismerete nélkül. A médiahatás összefüggései ismeretének pedig a közműveltség részévé kell válnia.

2./ A fiatalok az olvasással egyre kevesebb időt töltenek. A tantárgyban használt lapok megismerése, olvasása, feldolgozása alkalmas eszköz a diákok olvasáshoz szoktatására, olvasásra nevelésére.

3./ A tapasztalatok sejtetik, a hazai és nemzetközi felmérések pedig jelzik, hogy alapvető hiányosságok mutatkoznak a fiatalok szövegértésében, szövegalkotásában. A sajtóhasználat e téren is felmutathat érdemeket. A legfontosabb nyilvánossági műfajok elemzése, sajátosságai tudatosítása, a funkcionális szövegalkotási gyakorlatok hozzájárulnak ahhoz, hogy a diák képes legyen megérteni, megkülönböztetni és felhasználni különféle típusú szövegeket, feldolgozni az információkat, saját (szóbeli és) írásbeli érveit a helyzetnek megfelelő módon, meggyőzően megfogalmazni és kifejezni. Megismerni a nyelv másokra gyakorolt hatását, a társadalmilag felelős nyelvhasználat jelentőségét.

4./ A médiaoktatásnak jelenleg csak a sajtóipar résztvevőivel van kapcsolata. A Magyar Lapkiadók Egyesülete (65 magyarországi lapkiadó) országos olvasásra nevelési programjai, a HÍD, a SÉTA és a LADIK keretében térítésmentesen bocsátja a közoktatási intézmények rendelkezésére, és szállítja „házhoz” a lapjait. Ezekben a programokban fél évtized alatt csaknem százezer diák vett részt. Az igényes médiaoktatáshoz szükséges források egy része tehát a sajtóiparból származik.

A sajtó és nyilvánosság című tárgyból középszintű érettségi vizsgát tehetnek a tanulók. Felkészülésükhöz a 11-12. évfolyamon heti 2-2 óra áll rendelkezésre, melyet szabadon választhatnak a 4 ill. 6 éves gimnáziumi képzésben részt vevő diákok.

Fejlesztési követelmények

A demokratikus jogállamban a társadalom fejlődésének és az egyén sikerességének, boldogulásának s nem ritkán boldogságának is egyik fontos feltétele az egyén részvétele a civil társadalom, a lakóhelyi, a szakmai, kulturális közösség életében és/vagy a politikai életben. Olyan részvétel, amelyet a megfelelő tudás, a társadalmi együttélés szabályainak

kölcsönös betartása, az erőszakmentesség jellemez, és az emberi jogok, a demokrácia értékeinek tisztelete vezérel. A Magyar Köztársaság közoktatási rendszerének tehát egyik alapvető feladata olyan formális, nem formális és informális tanulási lehetőségek biztosítása, amelyek elősegítik a tanulók aktív állampolgárrá válását.

Az aktív állampolgári léthez ismeretek, képességek, megfelelő beállítottság és motiváltság szükséges. Az aktív állampolgári magatartáshoz elengedhetetlen részképességek (pl. a mediatizált valóság értelmezésének képessége, a társadalmi viszonyrendszerek felismerésének képessége, az egyenlő bánásmódhoz való jog felismerésének képessége, a konfliktuskezelés, a humanitárius segítségnyújtás, az együttműködés képessége), értékorientációk, beállítódások (pl. felelősség, autonóm cselekvés, megbízhatóság, tolerancia, társadalmilag elfogadott viselkedés) elsajátítását döntően a tanulók aktív részvételére építő tanítás- és tanulásszervezési eljárások minősége, illetve az iskolai élet demokratikus gyakorlata biztosíthatja.

A sajtó és nyilvánosság tantárgy – interdiszciplináris voltából adódóan – különösen alkalmas a fenti ismeretek, valamint a kulcskompetenciák fejlesztésére. Az oktatásnak – mind társadalmi, mind gazdasági funkciója miatt – alapvető szerepe van abban, hogy az európai polgárok megszerezzék azokat a kulcskompetenciákat, amelyek elengedhetetlenek a változásokhoz való rugalmas alkalmazkodáshoz, a változások befolyásolásához, saját sorsuk alakításához.

A kulcskompetenciák azok a kompetenciák, amelyekre minden egyénnek szüksége van személyes boldogulásához és fejlődéséhez, az aktív állampolgári léthez, a társadalmi beilleszkedéshez és a munkához. Mindegyik egyformán fontos, mivel mindegyik hozzájárulhat a sikeres élethez egy tudás alapú társadalomban. Felértékelődik az egyén tanulási kompetenciájának fejlesztése, mert az emberi cselekvőképesség az egész életen át tartó tanulás folyamatában formálódik.

Sok kompetencia részben fedi egymást, és egymásba fonódik: az egyikhez szükséges elemek támogatják a másik terület kompetenciáit. Hasonló egymásra építettség jellemzi a kulcskompetenciák és a kiemelt fejlesztési feladatok viszonyát. A műveltségterületek fejlesztési feladatai a kulcskompetenciákat összetett rendszerben jelenítik meg. Számos olyan fejlesztési terület van, amely mindegyik kompetencia részét képzi: például a kritikus gondolkodás, a kreativitás, a kezdeményezőképesség, a problémamegoldás, a kockázatértékelés, a döntéshozatal, az érzelmek kezelése.

A sajtó és nyilvánosság tantárgy elsősorban az anyanyelvi kommunikáció, a digitális kompetencia, a szociális és állampolgári kompetencia, a vállalkozói kompetencia, az esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképesség valamint – a projektmunkából kifolyólag – a hatékony, önálló tanulás kompetenciaterületén alkalmas eredmények elérésére, de a tantárgy széles tematikájából kifolyólag egyéb kompetenciaterületeket is érinthet.

11. évfolyam

Évi óraszám: 74 óra

Heti óraszám: 2 óra

Célok és feladatok

A tizenegyedik évfolyamon belépő új tantárgy fő célkitűzése az aktív állampolgárságra és a demokráciára történő nevelés. A diákok megismerik a magyar sajtó legutóbbi fél évszázadát, valamint a nyilvánosság előtti viselkedés legfontosabb kritériumait.

Fejlesztési követelmények

Életkorának megfelelő szinten legyen képes különböző forrásokból ismeretek összegyűjtésére, osztályozására, elemzésére, a köztük lévő összefüggések keresésére és azokból következtetések levonására. A szövegértés és a szövegalkotás készségének fejlesztésével aktívabban részt tudjon venni a társadalmi életben.

Témakörök	Tartalmak
A média valóság-feldolgozása **12 óra**	A sajtó „virtuális valóság-megjelenítése”. A rádió és a nyomtatott sajtó. A televízió hatása a hírek reprezentációjára. A vizuális médiumok elterjedésének szerepe. Információszerzési-, kezelési-, feldolgozási módok. A digitalizáció jelentőségét az elektronikus és a nyomtatott sajtóban.
Sajtószabályozás **6 óra**	A sajtót, tágabb értelemben a médiát érintő jogszabályok (az 1986-os sajtótörvény és az 1995-ös médiatörvény). Az új médiatörvény/alkotmány Internet és médiaszabályozás
A sajtó mint gazdasági vállalkozás **12 óra** **A sajtó mint gazdasági**	A mai magyar médiafogyasztási szokások a nyomtatott sajtó szempontjából. A mai sajtóipar struktúrája, stratégiai kényszerei. A kiadói szakma terminológiája. A sajtóvállalkozások bevételi forrásai: az előfizetői díj, az utcai árusítás és a hirdetések arányai. A sajtótermék és a lap fogalmának különbözősége. Az ingyenes terjesztésű lapok üzleti stratégiája.

vállalkozás **12 óra**	A lapterjesztés módozatai. Egy iskolai diáklap üzleti tervének elkészítése.
A sajtó válfajai – újságtípusok **12 óra**	A megjelenés gyakorisága és a terjesztés szerinti laptípusok. A legfontosabb magyar közéleti napi-, hetilapok, folyóiratok. A szűkebb környezet lapjai. Az országos és a helyi közélet időszerű témái, jelenségei. A helyi lapok jelentősége a helyi nyilvánosság összefüggésében. A sajtóhirdetések szerkesztési szempontjai. A sajtó tükröző funkciója és a hirdetések konstruált világa.
A legfontosabb nyilvánossági műfajok **12 óra**	A nyilvánosságra tartozó és a nyilvánosságra nem tartozó témák. A nyilvánosság elé lépés jogi és morális következményei. A szerkesztés mibenléte és az újságírás legfontosabb stilisztikai értékei. A nyilvánossággal kapcsolatot teremtő műfajok: a glossza, az olvasólevél, az sms-üzenet, az információ, a kommentár, a funkcionális interjú szabályai. A közönségének és a témának megfelelő stílus és műfaj kiválasztása.
Hatékony szereplés a nyilvánosság előtt **10 óra**	Az interpellálás. Vélemény formálása egy aktuális, helyi közéleti témában. A nonverbális, metakommunikációs eszközök. Közönség előtt való szóbeli megnyilatkozás.

Év eleji bevezetés: 1 óra

Év végi ismétlés: 1 óra

Témazáró összefoglalás: 4 óra

Témazáró dolgozat: 4 óra

A továbbhaladás feltételei

Az elsajátított ismeretek és készségek biztos alkalmazása. A médium fogalmának és típusainak ismerete. A sajtó törvényi szabályozásának és gazdasági hátterének átlátása. Az újságtípusokra és a jelenkori magyar sajtópiac tendenciáira vonatkozó ismeretek elsajátítása. A nyilvánosság előtt történő érdekképviselet, véleményformálás és megnyilatkozás képessége.

12. évfolyam

Évi óraszám: 64 óra

Heti óraszám: 2 óra

Célok és feladatok

A sajtó és nyilvánosság tantárgy két legfontosabb elvárása, hogy a diák a mindennapi közéleti eligazodáshoz elegendő ismeretet, tudást halmozzon fel a mediatizált jelenkorról, birtokában legyen a nyilvánossággal összefüggő kompetenciáknak, illetve tegyen szert azokra a magatartást és viselkedést irányító tulajdonságokra, amelyek révén önálló véleményt formál, és azt meggyőzően, hatékonyan közre tudja adni írásban és szóban, ráadásul a szélesebb nyilvánosság előtt is. Az önállóan elkészített projektmunka révén ismerje meg az anyaggyűjtés, a szerkesztés és az igényes nyelvi megfogalmazás normáit.

A tizenkettedik évfolyamon egyrészt elméleti anyagok elsajátítása (demokráciaismeret, a polgári demokrácia nyilvánossága), illetve a projektmunkához szükséges gyakorlati készségek elsajátítása a cél.

Fejlesztési követelmények

A szociális és állampolgári kompetencia fejlesztése. A személyes, értékorientációs, interperszonális, interkulturális, szociális és állampolgári kompetenciák a harmonikus életvitel és a közösségi beilleszkedés feltételei, a közjó iránti elkötelezettség és tevékenység, felöleli a magatartás minden olyan formáját, amely révén az egyén hatékony és építő módon vehet részt a társadalmi és szakmai életben, az egyre sokszínűbb társadalomban, továbbá ha szükséges, konfliktusokat is meg tud oldani. Az állampolgári kompetencia képessé teszi az egyént arra, hogy a társadalmi folyamatokról, struktúrákról és a demokráciáról kialakult tudását felhasználva, aktívan vegyen részt a közügyekben.

Témakörök	Tartalmak
A polgári demokrácia jellemzői **6 óra**	A polgári demokrácia, az állampolgárság, a magánérdek, a közakarat, a közjó, az autonómia, a szolidaritás, a társadalmi igazságosság, az alkotmányosság fogalma.
Az állam hatalmi ágai, intézményei, működése **5 óra**	Az állam társadalmi szerepvállalásai. A hatalmi ágazatok közti munkamegosztás. A sajtó (tágabb értelemben a média) pszeudo-ágazati jellege.
A citoyen – az állampolgári lét **6 óra**	Az alapvető állampolgári, politikai, szociális és kisebbségi jogok. Az önkormányzatiság elve. A település helyi önkormányzata. A diákjogok.
A mediatizált közélet **6 óra**	A legfontosabb időszerű nemzetközi, hazai és helyi témák a közéletben. A mediatizáció jelensége. A politika (közélet) mediatizálódása és a média (sajtó) átpolitizálódása.
A nyilvánosság; a közvélemény és a nyilvánosság a diktatúrában és a polgári demokráciában **6 óra**	A nyilvánosság, a közvélemény habermasi értelemben vett fogalma. A közvélemény szerepe a diktatúrában és a (polgári) demokráciában. A közvélemény-kutatás céljai, módszerei.
A nyilvánosság rétegei, intézményei és eszközrendszere. Tájékoztatás és tájékozódás **10 óra**	Az irodalmi és a politikai nyilvánosság. A szamizdat jellemzői, magyar nyelvű kiadványai A média (sajtó) mint a negyedik hatalmi ág. A nyilvánosság mint a negyedik hatalmi ágazat. Az elektronikus sajtó A közvélemény formálása. A tájékoztatás és a tájékozódás korszaka Magyarország legutóbbi félévszázadában.
Projektmunka **15 óra**	Konzultációk.

Év eleji ismétlés: 1 óra

Év végi ismétlés: 1 óra

Témazáró összefoglalás: 4 óra

Témazáró dolgozat: 4 óra

A továbbhaladás feltételei

Az elsajátított ismeretek és készségek biztos alkalmazása. A tanuló legyen tisztában a demokratikus társadalom szerkezeti jellemzőivel, s a médiának a polgári társadalmon belüli szerepével, lehetőségeivel. Ismerje az állampolgári lét feltételrendszerét, a mediatizált közélet legfontosabb tényezőit. Önálló kutatómunka eredményeként készítsen projektdolgozatot, mely elkészítésének fázisait folyamatosan dokumentálja.

II.

A SAJTÓ ÉS NYILVÁNOSSÁG RÉSZLETES ÉRETTSÉGI KÖVETELMÉNYEIRŐL

II/1.

A vizsgateljesítményt alkotó tudásanyag, a vizsgatárgy strukturált, tematikus összetevői, ismeretek, kompetenciák

A vizsgateljesítményt alkotó tudásanyag elsősorban az aktív állampolgárságra nevelés kiemelt fejlesztési feladatára vonatkozik, ám számos kulcskompetencia megerősítésére szolgál.
A megjelölt kompetenciák az írásbeli és a szóbeli vizsgán is megjelennek.

TÉMAKÖRÖK	TÉMÁK	TARTALMAK, FEJLESZTÉSI CÉLOK
Demokrácia-ismeret	A polgári demokrácia jellemzői	Legyen tisztában: a polgári demokrácia, az állampolgárság, a magánérdek, a közakarat, a közjó, az autonómia, a szolidaritás, a társadalmi igazságosság, az alkotmányosság fogalmával.
	Az állam hatalmi ágai, intézményei, működése	Értse a felfogásokat az állam társadalmi szerepvállalásairól, a hatalmi ágazatok közti munkamegosztásról, a sajtó (tágabb értelemben a média) pszeudo-ágazati jellegéről.
	A citoyen – az állampolgári lét	Ismerje az alapvető állampolgári, politikai, szociális és kisebbségi jogokat. Értse az önkormányzatiság elvét, ismerje települése helyi önkormányzatát. Tudjon bánni a diákjogokkal.
	A mediatizált közélet	Ismerje a legfontosabb időszerű nemzetközi, hazai és helyi témákat a közéletben. Tudja értelmezni a mediatizáció jelenségét. Világítsa meg a különbséget a politika (közélet) mediatizálódása és a média (sajtó) átpolitizálódása között.

A polgári demokrácia nyilvánossága	A nyilvánosság	Legyen tisztában a nyilvánosság, a közvélemény habermasi értelemben vett fogalmával.
	A közvélemény és a nyilvánosság a diktatúrában és a polgári demokráciában	A nyilvánosság szempontjából képes legyen különbséget tenni a feudalizmus és a kapitalizmus között. Ismerje a közvélemény szerepét a diktatúrában és a (polgári) demokráciában. Legyenek ismeretei a közvélemény-kutatás céljáról, módszereiről.
	A nyilvánosság rétegei és intézményei	Tudjon különbséget tenni az irodalmi és a politikai nyilvánosság között. Ismerje a szamizdat jellemzőit, magyar nyelvű kiadványait Legyen képes bemutatni magyar jelenkori példákon, hogy a puha diktatúrában miért szakad három részre a nyilvánosság, és a polgári demokráciában miért egységesülnek a nyilvánosság rétegei.
	A nyilvánosság eszközrendszere	Legyen tisztában két markáns felfogással. A hagyományosabb szerint azzal, hogy a média (sajtó) a negyedik hatalmi ág. A korszerűbb szerint viszont a nyilvánosság tekinthető a negyedik hatalmi ágazatnak, ehhez képest a nyilvánosság eszközrendszere a média, eszköze pedig a médium. Legyen képes értelmezni, hogy a nyomtatott sajtó miként teremtette meg az újságíró-szerkesztő, vagyis a közvélemény-hangadó szerepkörét. Értelmezze, hogy az elektronikus sajtó milyen változásokat hozott a nyilvánosság szerkezetében.
	A tájékozódás és a tájékoztatás	Tudja bemutatni a tájékoztatás és a tájékozódás korszakát Magyarország legutóbbi félévszázadában.
A magyar sajtó legutóbbi fél évszázada	A média valóság-feldolgozása	Értse sajtó „virtuális valóság-megjelenítését”. Tudja, hogy a rádió hanghatásai miként fosztották meg a nyomtatott sajtó számára dolgozó tudósítót a manipuláció lehetőségétől. Tudja elemezni, hogy a televízió miként finomította még hitelesebbé a helyszíni tudósítást. Legyen képes elemezni, hogy a „népi” vagy „civil” újságírók a kamerájukkal és a mobiltelefonjukkal miként késztetik versenyre, miként „ellenőrzik” a hivatásos újságírókat. Legyen tisztában a különböző lapok információszerzési-, kezelési-, feldolgozási módjával. Értse a digitalizáció jelentőségét az elektronikus és különösen a nyomtatott sajtóban.

A magyar sajtó legutóbbi fél évszázada	Sajtószabályozás	Ismerje a sajtót, tágabb értelemben a médiát érintő jogszabályokat, mindenekelőtt az 1986-os sajtótörvényt és az 1995-ös médiatörvényt. Legyen tisztában azzal, hogy az internet miért maradt ki a sajtó-, illetve a médiatörvényből.
	A sajtó mint gazdasági vállalkozás	Tudja értelmezni a mai magyar médiafogyasztási szokásokat a nyomtatott sajtó szempontjából. Ismerje a mai sajtóipar struktúráját, stratégiai kényszereit. Ismerje a kiadói szakma terminológiáját. Ismerje a sajtóvállalkozások bevételi forrásait: az előfizetői díj, az utcai árusítás és a hirdetések arányait. Ismerje a sajtótermék és a lap fogalmának különbözőségét. Ismerje az ingyenes terjesztésű lapok üzleti stratégiáját. Legyen tisztában a lapterjesztés módozataival. Legyen képes egy iskolai diáklap üzleti tervének elkészítésére.
	A sajtó válfajai – újságtípusok	Ismerje a megjelenés gyakorisága és a terjesztés szerinti laptípusokat. Ismerje a legfontosabb magyar közéleti napi-, hetilapokat, folyóiratokat. Ismerje szűkebb környezete lapjait. Ismerje az országos és a helyi közélet időszerű témáit, jelenségeit. Tudja értelmezni a helyi lapok jelentőségét a helyi nyilvánosság összefüggésében. Legyen képes elemezni a sajtóhirdetéseket szerkesztési szempontból. Legyen képes megkülönböztetni a sajtó tükröző funkcióját és benne közölt hirdetések konstruált világát.
Viselkedés a nyilvánosság előtt	A legfontosabb nyilvánossági műfajok	Tudjon különbséget tenni a nyilvánosságra tartozó és a nyilvánosságra nem tartozó témák között. Legyen képes számolni a nyilvánosság elé lépés jogi és morális következményeivel. Értse a személyeskedés kerülésének kommunikációs, morális és jogi indokait. Legyen tisztában a szerkesztés mibenlétével és az újságírás legfontosabb stilisztikai értékeivel. Ismerje a nyilvánossággal kapcsolatot teremtő műfajok: a glossza, az olvasólevél, az sms-üzenet, az információ, a kommentár, a funkcionális interjú szabályait. Tudja megválasztani a közönségének és a témának megfelelő stílust és műfajt.

Viselkedés a nyilvánosság előtt	Hatékony szereplés a nyilvánosság előtt	Legyen képes interpellálni, vagyis a legfontosabb nyilvánossági műfajokban szöveget alkotni, és kiválasztani a közreadás megfelelő színtereit, formáját. Legyen képes aktuális, helyi közéleti témában saját véleményt formálni, és azt interpellációként megszövegezni. Legyen képes tudatosan alkalmazni a nonverbális, metakommunikációs eszközöket a közönség előtti szereplésében. Tegyen szert a közönség előtt való szóbeli megnyilatkozás rutinjára.

II/2.

Egyéb kompetenciák, készségek

EGYÉB KOMPETENCIÁK	Szervezőkészség
	Az érzelmek kezelése
	Önállóság
	Döntéshozatal
	Érvelés, vitakészség
	Problémamegoldás
	Fogalmazó készség
	Áttekintő képesség, információgyűjtés
	Kritikai gondolkodás
	Tervezés
	Esztétikai tudatosság
	Eredményorientáltság
	Gyakorlatias feladatértelmezés
	Kockázatértékelés
	Kezdeményezőképesség és vállalkozói kompetencia
KÉSZSÉGEK	Információforrások kezelése
	Hallott és olvasott szöveg megértése
	Közszereplési beszéd- és íráskészség
	Jelentésszintek értelmezése
	Tájékozódás

II.

Kommunikációs gyakorlatok

Célok és feladatok

A képzés személyiségközpontú, a felelősségteljes személyiség kibontakoztatására törekszik. Az egyéni tapasztalatokra épülő gyakorlatok során hozzájárul a tárgyilagos emberismeret megalapozásához, a saját és mások magatartásának, kommunikációs viselkedésének feltárásához, az önfejlesztéshez. Kibontakoztatja a tanulók tárgyilagos emberismeretét, segít felfedezni az emberismeret csapdáit.

Fejleszti a hiteles kommunikációt, az empátiás képességet, az érzékenységet. Segítséget nyújt a különböző kultúrák közötti kommunikációban való biztonságos eligazodáshoz. A céltudatos ráhatásokkal alkalmassá teszi a tanulókat a rendészeti pályákat jellemző rend, fegyelem, azonosulás, együttműködés, jogkövető magatartás kialakítására.

Függőség, előzmény, koncentráció

A kerettanterv az általános követelményeiben a kommunikációs kultúrát a műveltség alapjának, az egyéni szocializáció tényezőjének fogalmazza meg. A *kommunikációs gyakorlat* mint önálló tantárgy hatékonyan hozzájárul e feladat megvalósításához.

Kapcsolata van az anyanyelv, az informatika, a társadalomismeret, az etika, történelem és állampolgári ismeretek tantárgyakkal.

Fejlesztési követelmények

A tanulók ismerjék a kommunikációs folyamat elemeit, a verbális és nonverbális kommunikációs csatornákat, a metakommunikáció funkcióit, a kongruencia feltételeit. Ismerjék fel a kisebb-nagyobb kommunikációs zavarokat.

Legyenek képesek:

- az élet több színterén hatékonyan kommunikálni,
- önálló ismeretszerzésre, véleményformálásra, saját érzéseik kifejezésére,
- saját és mások magatartásának, hatékony kommunikációs viselkedésének, életvitelének értelmezésére, tudatosítására, eltérő viselkedésformák összehasonlítására, az empátiás, kooperációs magatartásra, önfejlesztésre,
- életkoruknak megfelelő reális önismeretre, képességük felismerésére.

A tantárgy tanítása maximum 15 fős csoportokban történik.

Képesítési követelmény

A csoportfoglalkozásokat a szakmai előírásnak megfelelően kettős óravezetés mellett, a csoportvezetésre kiképzett szakemberek végzik. Pedagógia szakos középiskolai tanár vagy pszichológus vagy személyközpontú módszer specifikus képzésben részt vett tanár (szakoktató) vagy speciális tanárfelkészítő programban részt vett tanár, aki erről tanúsítvánnyal rendelkezik.

Belépő tevékenységformák

A csoportmunka szabályainak megismerése, alkalmazása. Együttműködés a csoporttal. Egyéni, páros és csoportmunka. A kommunikációs alapfogalmak definiálása. A társas érintkezés szabályainak alkalmazása szerepjátékban. Szóbeli és írásos információ közvetítésének gyakorlása. Kommunikációs zavarok felismerése és elemzése. A metakommunikációs jelzések fogadása, értelmezése. A társas kapcsolatokat segítő és zavaró jelenségek felismerése, gyakorlása szimulációs játékokban. Önismeret-fejlesztő gyakorlatok, eljárások.

9. évfolyam

Évi óraszám: 74 óra

Témakörök (óraszám)	**Tartalmak** *(gyakorlatok, példák)*
Csoportalakulás (4 óra)	Együttműködés a csoporttal. Csoportszabályok: szerződéskötés, jelenlét, őszinteség, bizalom, csoporttitok egyéb szabályok. Bemutatkozás, ismerkedés. *Bemutatkozó játékok, jégtörő gyakorlatok*
Az emberismeretről általában (8 óra)	Az emberi kapcsolatok: - én és a másik, - szerepek, - a társas kölcsönhatás síkjai: interakció, kommunikáció, - az interakció síkjai: észlelési, cselekvési. *"Amikor először megláttalak, azt gondoltam rólad…"* A kommunikáció szerepe a társas kapcsolatokban. *Szokatlan önéletrajz, én és a szerepeim, szerepek megjelenítése*
A kommunikáció fogalma, folyamata, értelmezése (8 óra)	A kommunikáció fogalma, elemei. Kommunikáció a természeti népeknél és az állatvilágban. Dinamikai törvényszerűségek. Az interperszonális és multiperszonális kommunikációs helyzetek. *Filmelemzés, szimulációs játékok* Az őszinte kommunikáció feltételei (érzelmi támogatás, szerep, álarc, mások meghallgatása). Érintkezési formák és ezek eltérései más kultúrákban.
Az érintkezés kultúrája (8 óra)	Hogyan érintkezünk? - Üdvözlés, kérés, elutasítás, pozitív-negatív érzések kifejezése. *Szimulációs helyzetek (2-3 érintkezési helyzet), filmrészletek elemzése*

Kommunikációs zavarok (6 óra) **A közvetlen emberi kommunikáció csatornái (12 óra)**	A kóros kommunikáció okai és jellemzői. Kommunikációs gátak: parancsolás, figyelmeztetés, moralizálás, tanácsadás, kifigurázás, faggatózás. A nyelvi kommunikáció hiányosságai: szóözön, zsargon, közhely, durvaság, hallgatás-elhallgatás-titok, hazugság-mellébeszélés, kulturális eltérések, szégyenlősség, gátlásosság. A kommunikációs zavarok leküzdése. *Kommunikációs zavarok megfigyelése hétköznapi helyzetekben, filmelemzés* ***A verbális kommunikáció:*** - Közvetett és közvetlen kommunikáció. - Megszólítás, kapcsolatteremtés, státusz, norma, szolidaritási norma. - Nyelv, szakmai nyelv, nyelvi szocializációs színterek. - A humor szerepe. - A nyelvhasználat etikettje. - Társalgás, előadás (a téma felépítése, előadásmód, motiválás), tárgyalás (a beszélgetés indítása, fenntartása, nyitott és zárt kérdések). - Konfliktuskezelés, kompromisszum (a konfliktus építő megoldása, feltételei, lépései) ***Nem verbális csatorna:*** - Mimika, gesztus, testtartás, térköz-szabályozás (zónák: intim, személyes, társasági, nyilvános). - Vokális: hangszín, hangerő, hanglejtés. - Mozgásos: járás, ülés, állás, testhelyzet. - A metakommunikáció fogalma és törvényszerűségei, jellemzői. - A kulturális szignálok kommunikatív jelentősége (öltözködés, emblémák, divat, státuszszimbólumok). *Páros játékok, meghallgatás, meggyőzés aszimmetrikus helyzetekben, érzelmek, kifejező mozgások megjelenítése, felismerése*
Hiteles kommunikáció (8 óra)	A kongruens és inkongruens viselkedés (hitelesség, empátia, tolerancia, őszinteség). A segítő beszélgetés jellemzői, a kérdezés művészete, az aktív meghallgatás (nondirektivitás elve). Technikák: aktív figyelem, visszatükrözés, fókuszálás. Hibák: pl. sürgetés, befolyásolás, tanácsadás, rábeszélés. *Empátia-labor gyakorlatok*

Szociálpszichológiai jelenségek (10 óra)	Más személyek észlelése: fizikai és szociális észlelés összehasonlítása. Gondolkodási sztereotípiák mások megismerésében: stigmák, címkék, bűnbakképzés. Előítélet: az előítéletes személyiség jellemzői. Antiszociális magatartás. Félelem, indulat, szorongás, harag, agresszió Devianciák: csavargás, alkoholizmus, kábítószer-fogyasztás, antiszociális csoportba való kerülés, bűncselekmények *Filmelemzés*
Az önismeret forrásai, összetevői (8 óra)	Az önismeret fogalma, összetevői. Önismereti gyakorlatok (testkép, énkép, énideál) Az egyén és a csoport viszonya. Befolyásolás, befolyásolhatóság – a tömegkommunikáció hatása, a média szerepe. A reális önismeret szerepe a rendőri munkában (önuralom, tolerancia, az erkölcsi normarendszer kialakultsága, jól működő szociális szerepkultúra, az én, énerő fejlettsége, sikeresség)
A csoportmunka lezárása (2 óra)	

A továbbhaladás feltételei

- A tanulók tudjanak együttműködni a csoport tagjaival, tudják felsorolni a kommunikációval kapcsolatos alapfogalmakat.
- Alkalmazzák a társas érintkezés szabályait.
- Hatékonyan használják a szóbeli és írásos információt.
- Értelmezzék és alkalmazzák a metakommunikációs jelzéseket, tudják megkülönböztetni a hiteles kommunikáció összetevőit, jellemzőit.
- Ismerjék fel a saját és társaik kommunikációs zavarait.

Minimum követelmény

- A foglalkozásokon aktívan vegyenek részt, az ismeretek feldolgozásában, a gyakorlatokban, a kommunikációs helyzeteket megjelenítő szerepjátékokban.

- A tanulók érdeklődjenek a kommunikáció működése és annak törvényszerűségei iránt.
- Ismerjék a kommunikációs folyamat vázlatos modelljét és elemeit.
- Legyenek képesek mások kommunikációs viselkedésének önálló megfigyelésére és jelenségszintű leírására.
- Igazodjanak el a kisközösségek kommunikációs helyzeteiben.
- A bemutatkozás, köszönés, kérés megfelelő formáinak alkalmazása a szokás szintjén.
- Ismerjék fel és kezeljék megfelelően a kommunikációs zavarokat.
- Saját kommunikációs zavarukat próbálják tudatosan javítani, megszüntetni.
- A beszédhelyzetek kommunikációs összetevőinek pontos felismerése.

Ismerjék fel a közlő hitelességét, vagy inkongruenciáját a napi élethelyzetekben.

Ismerjék fel a proszociális és antiszociális viselkedést.

Értékelés

Az elsajátított ismeretek és készségek ellenőrzése folyamatosan történik a csoportvezető tanárok és a csoporttagok visszajelzése alapján. A foglalkozásokon osztályzás nincs. A tanulók félévkor és év végén szöveges értékelést kapnak. A bizonyítványba "megfelelt" bejegyzés kerül.

Módszerek

A foglalkozások személyközpontúak, az ismeretadás aktivizáló csoportmódszerei mellett önismereti jellegű és "sensitivity traning" jellegű foglalkozásokat is kell tartani.

Főbb módszerek:

- beszélgetés (saját kommunikációs zavarok feldolgozása),
- videofelvételek, azok elemzése,
- megfigyelések és ezek eredményeinek feldolgozása,
- szimulációs gyakorlatok,

- filmek elemzése,
- pszichodramatikus játékok,
- önjellemzés,
- szabad-interakciós beszélgetések.

Javasolt taneszközök

Video-felszerelés, videofilmek

- színes TV
- riportermagnók
- audiokazetták

Bibliográfia

1. Allan Pease: Testbeszéd (Minerva Kiadó, Bp., 1992.)
2. Allport: Az előítélet (Gondolat Kiadó, Budapest, 1977)
3. Bagdy Emőke-Telkes József: Személyiségfejlesztő módszerek az iskolában (Tk., Bp. 1998.)
4. Benedek László: Játék és pszichoterápia (Medicina Kiadó Budapest, 1992)
5. Buda Béla dr.: A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei (Tankönyvkiadó, Bp., 1988.)
6. Buda Béla dr.: Empátia (Gondolat Kiadó, Bp., 1984.)
7. Csepeli György: A meghatározatlan állat (EGO School Budapest, 1994)
8. E. Berne: Az emberi játszmák (Gondolat kiadó, Budapest, 1984)
9. J. P. Forgas: A társas érintkezés pszichológiája (Gondolat Kiadó, Bp., 1993.)
10. Montágh Imre: Mondjam vagy mutassam (Minerva Kiadó, Bp., 1992.)
11. Montágh Imre: Útravaló (Film, 1992.)
12. Papp Ágnes: Mit, kinek, hogyan? (Polifon Kiadó, NSZI, 1992.)
13. Rudas János: Delfi örökösei (Gondolat, Bp. 1990.)
14. Tringer László: A gyógyító beszélgetés (Magyar Viselkedéstudományi és Kognitív Terápiás Egyesület, Bp., 1991.)

III.
BELÜGYI RENDÉSZETI ISMERETEK

Célok és feladatok

A ***belügyi rendészeti ismeretek*** tantárgy nyújtja a rendészeti pályákra orientáló gimnáziumi képzés alapvető elméleti *szakmai ismereteit*. (Az egyes rendészeti szervek bemutatásakor a Belügyminisztérium irányítása alá tartozó Rendőrség, Határőrség és a katasztrófavédelem feladatainak, szervezeti felépítésének, működésének, tevékenységének ismertetését tűztük ki célul, más rendészeti szervek legfeljebb az említés szintjén jelennek meg a tantervben.)

A tantárgy célja erősíteni a tanulók motivációját a belügyi rendészeti pályák iránt; felkészíteni a középszintű, szóbeli érettségi vizsgára; megalapozni a szakirányú továbbtanulást (rendészeti szakközépiskolák, Rendőrtiszti Főiskola); elősegíteni a későbbi munkába állást.

A tárgy általános ismereteket ad a rendészeti munkáról, annak különböző területeiről, sokszínűségéről, ezzel erősíti a korábban már kialakított motivációt. Megismertet a pályaalkalmasság feltételeivel, az egyes rendészeti szervek tagjaival szemben támasztott társadalmi, jogi, szakmai, etikai követelményekkel, így fejleszti az elhivatottságot, a szakmához való kötődést. A tananyag elsajátítása azoknak is haszonnal jár, akik végül is nem kerülnek rendészeti pályára, hiszen a tartalmak megismerésével, az elsajátításhoz szükséges készségek, képességek fejlesztésével olyan állampolgárokká válnak, akik törvénytisztelő magatartásukkal, önkéntes jogkövetésükkel erősítik a társadalmi együttélést, közvetlenül is segíteni tudják a jogsértő tevékenységek megelőzését és az azokat üldöző szervek munkáját.

A tantárgy oktatásának **feladata** a rendészetről, a rendészeti szervek működését meghatározó jogszabályokról, azok jogállásáról, feladatairól, szervezetei felépítéséről, erőiről és eszközeiről, szakmai tevékenységük területeiről, működésük, irányításuk elveiről és szabályairól szóló általános ismeretek átadása.

A tananyag áttekinti a rendészeti szervek tevékenysége során alkalmazott intézkedések és kényszerítő eszközök alkalmazásának általános szabályait; bevezeti a tanulókat sokrétű

kapcsolatrendszerükbe. Pontos képet ad a rendészeti szervek tagjainak jogairól, a velük szemben támasztott követelményekről, funkcionális tevékenységének összetettségéről. Megismertet a terepen történő tájékozódás lehetőségeivel, jelentőségével, a jogellenes cselekmények köreivel és a velük szembeni fellépés szabályaival.

A konkrét szakmai ismeretek átadásakor feladat a következetesen alkalmazandó törvényességnek, jog- és szakszerűségnek mint alapkövetelménynek a megismertetése is.

A tantárgyra kevéssé jellemző a külső koncentráció, de a legszorosabban a ***speciális társadalomismeret*** anyagához kötődik, amennyiben az szolgálja a jogi megalapozást. Fel kell használni még a tanulók történelemmel összevontan tanult társadalomismereti, etikai, földrajzi és – a nyomozási alapismeretek című fejezetben – kémiai ismereteit is.

Ennél nagyobb szerepe van a belső koncentrációnak, amit a tematika egyértelmű szakmaisága biztosít. Az eddigi tanítási gyakorlat azt mutatja, hogy a különböző fejezeteket különböző szakemberek közvetítik (rendőr, tűzoltó, határőr stb.). Az óraadó szakelőadók személyes példájukkal, magatartásmintáikkal is formálják a tanulók pályaképét, ilyen értelemben előny a sokféle ráhatás. Ugyanakkor elengedhetetlenül fontos a pedagógiai folyamat összehangolása, a hatások egységesítésére való törekvés.

Fejlesztési követelmények

A tananyag feldolgozása megköveteli, hogy a tanulók képesek legyenek elemző-értékelő, logikus, rendszerező gondolkodásra; a konkrét esetek és az általános szabályok közötti összefüggések felismerésére, az elvonatkoztatásra, a lényegkiemelésre. Fejlődjék problémamegoldó-képességük, vitakészségük; legyen harmóniában az önálló döntéshozatalra való képességük és az együttműködési készségük. Fellépésükben, megnyilvánulásaikban váljanak határozottá.

Alakuljon ki és erősödjék jogérzékük, a törvényességbe vetett hitük, rendészeti értékrendjük.

Tudatosodjék a jogok és kötelességek összhangjának szükségessége.

Ismerjék meg, interpretálják majd alkalmazzák a szaknyelvet.

Fejlődjék szóbeli kifejezőképességük, gondolataikat, véleményüket szabatosan fogalmazzák meg, érveljenek meggyőzően.

Legyenek képesek

- integrálni a korábban vagy párhuzamosan tanult társadalomismereti, speciális társadalomismereti, etikai, történelmi, földrajzi, kémiai, ismereteket,
- meghatározni a rendészeti szervek szerepét a társadalomban,
- a rendészeti szerveket egymástól megkülönböztetni, megfogalmazni azonosságukat és különbözőségüket,
- ismertetni a belügyi rendészeti szervek feladatait, szervezetét, erőit, eszközeit,
- leírni a rendészeti szervek tevékenységét meghatározó legfontosabb alapelveket, normákat, majd azokkal azonosulni,
- megmagyarázni a rendészet filozófiáját
- értelmezni a szakmai feladatok ellátásakor érvényesülő jogokat, kötelességeket,
- a mindennapi életből vett példákat elméleti ismereteikkel összekapcsolni,
- megválasztani az elsősegélynyújtáshoz, a terepen történő tájékozódáshoz, a szakmai feladatok ellátásához szükséges eszközöket, azokat célszerűen használni,
- elvégezni az elsősegélynyújtáshoz, a terepen való tájékozódáshoz kapcsolódó gyakorlati feladatokat,
- meghatározni a jogellenes cselekményekkel szembeni eljárást a társadalomban,
- értelmezni az alapvető szabálysértési és bűncselekményfajtákat, megnevezni az állampolgárok feladatát egy bűncselekmény felfedezése kapcsán.

Képesítési követelmények

Szakirányú felsőfokú végzettség (Rendőrtiszti Főiskola, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem), megfelelő szakmai gyakorlat

11. évfolyam

Évi 111 óra

Belépő tevékenységformák

- Mivel – egyelőre – egységes, a képzés számára írt tankönyvek nincsenek, a tanulóknak tudniuk kell legalább 10 percnyi normál beszédtempójú, folyamatos szöveget jegyzetelni.
- Lényegkiemelés saját jegyzeteikből, vázlatírás, feleletterv készítése kisebb témákból.
- Lényegkiemelés sajtóhírekből.
- Feladatterv készítése csoportmunkában majd önállóan (pl. katasztrófa-védelem).
- Az elsősegélynyújtás legfontosabb feladatainak gyakorlati végrehajtása.
- Jogforrások feldolgozása tanári segítséggel.
- Esetfeldolgozások.
- Jogi fogalmak szakszerű magyarázata és használata.
- Egy téma (pl. a rendőri vagy határőri csapaterő alkalmazása, katasztrófa-elhárítási tevékenység) nyomon követése a médiában.
- Saját vélemény kialakítása, megvédése, ütköztetése másokéval, vita (pl. a rendőri vagy határőri hivatással kapcsolatban).
- Szolgálati érintkezési szabályok alkalmazása és alaki mozgások végrehajtása vezényszavak alapján.

Témakörök	Tartalmak	Koncentráció
Rendészet, rendészeti szervek (6 óra)	Rend, közrend (belső rend), határrend. Biztonság, nemzetbiztonság, közbiztonság. A rendvédelem, a közrend, közbiztonság és az államhatár rendjének védelme. A katasztrófa (polgári és tűz) védelem. Katasztrófa, katasztrófahelyzet, veszélyhelyzet. A rendészet szervei: - a Rendőrség, - a Határőrség, - a katasztrófavédelem: polgári- és tűzvédelem szervei, - a Vám- és Pénzügyőrség, - polgári nemzetbiztonsági szervek, - a büntetés-végrehajtás szervei.	11. évf. speciális társadalom-ismeret "A rendvédelem története"
A belügyi rendészeti szervek általános jellemzése (12 óra)	A Belügyminisztérium irányítása alá tartozó rendészeti szervek (Rendőrség, Határőrség, katasztrófavédelem) - működését meghatározó főbb jogszabályok, - rendeltetése, jogállása és feladatai, - szervezeti felépítése, erői (személyi állománya) és eszközei.	
A szakmai tevékenység (45 óra)		
A szakmai tevékenység területei, működés és irányítás (6 óra)	A Rendőrség, Határőrség, katasztrófavédelem - szolgálati tagozódása, szakmai tevékenységének területei, - működésének általános elvei és szabályai, - irányítása és vezetése.	
Intézkedések, kényszerítő eszközök (22 óra)	A rendőri és határőri intézkedések és alkalmazásuk alapvető szabályai: - igazoltatás, - fokozott ellenőrzés, ruházat-, csomag- és jármű- átvizsgálás, - felvilágosítás kérés, adás,	

	- elfogás és előállítás, - elővezetés, - bűnmegelőzési ellenőrzés, - személy- és tárgykörözés elrendelése, - biztonsági intézkedés, - intézkedés magánlakásban és közterületnek nem minősülő egyéb helyen, - helyszínbiztosítás, - közlekedésrendészeti intézkedés. A kényszerítő eszközök és alkalmazásuk alapvető szabályai: - testi kényszer, - bilincs, - vegyi eszköz, elektromos sokkoló, rendőrbot, kardlap, illetőleg más eszköz alkalmazása, - szolgálati kutya alkalmazása, - útzár, - lőfegyverhasználat, - csapaterő alkalmazása, - tömegoszlatás.	
Együttműködés, kapcsolatok, szolgálati tevékenységek (17 óra)	Együttműködés a belügyi rendészeti szervek között. Együttműködés a társadalmi szervekkel és szervezetekkel, a lakossággal; a civil kontroll. A rendészeti szervek filozófiája. A Rendőrség, Határőrség szervei által végzett szolgálati tevékenységek jellemzése: - bűnmegelőzési és bűnügyi tevékenység, - nyílt, és titkos információ-gyűjtés, - rendészeti igazgatási tevékenység (szabálysértési, idegenrendészeti, menekültügyi, toloncolási, hatósági engedélyezési és intézkedési tevékenységek), - ügyeleti és készenléti tevékenység, - őr- járőrtevékenység, - útlevél-ellenőrzés és kezelés, - minősített időszaki tevékenyég.	

	A katasztrófavédelem szolgálati tevékenységének jellemzése: ***Polgári védelem***: - megelőző védelem, - egyéni védelmi eszközök használata, - óvóhelyként használható természetes üregek és építmények kialakítása és használata, - kiszóródás elleni védekezés nukleáris baleset esetén, - mentesítés, fertőtlenítés, a veszélyeztetett terület elhagyása, kitelepítés, kimenekítés, befogadás, - segítségnyújtás a katasztrófa- helyzetben tömegesen bekövetkezett sérülések esetén, - mentés mérgező, fertőző, vagy más veszélyes anyagok jelenlétében, - mentés romosodott épületből és romok alól. ***Tűzvédelem***: - tűzmegelőzés, - tűzoltás és műszaki mentés	
A funkcionális tevékenység (48 óra)		
A személyzeti, munkaügyi és szociális tevékenység (6 óra)	A személyzeti, munkaügyi és szociális tevékenység célja, feladatai. A rendészeti szervek tagjává válásának feltételei. A szolgálati viszony keletkezése, alapvető tartalma és megszűnése. Az alapvető pénzügyi és anyagi járandóságok, szociális juttatások, képzési lehetőségek. Az érdekképviselet és az érdekvédelem a rendészeti szerveknél.	
Szolgálattal összefüggő jogok és kötelességek (8 óra)	A Rendőrség, Határőrség, katasztrófavédelem személyi állományának szolgálat ellátással összefüggő jogai és kötelességei. A személyi állománnyal szemben támasztott társadalmi elvárások, jogi, szakmai és etikai követelmények.	11. évf. etika
A **környezet-, munka- és**	A környezet-, munka- és egészségvédelem célja és feladatai a rendészeti szerveknél.	

egészségvédelem (14 óra)	Az elsősegélynyújtás alapelvei, eszméletvesztés, mérgezés, vérzés, törés, égési sérülés elsődleges ellátásának gyakorlati feladatai.	
A szolgálati érintkezés (8 óra)	Rendfokozatok és állománycsoportok. Fegyelmi és függőségi viszonyok: - elöljárók, alárendeltek, feljebbvalók, - elismerések, - fegyelem, fegyelemsértés, fegyelmi büntetések. A szolgálati érintkezés alapvető szabályai: - megszólítás, köszönés, - jelentések, jelentkezések, - parancs és utasítás kiadása és végrehajtása.	
Az alakiság (12 óra)	Az alakiság jelentősége a rendészeti szerveknél. Megjelenés, öltözködés, ápoltság. A főbb alaki elvárások és követelmények a Rendőrség és a Határőrség tagjaival szemben: - alapállás, vigyázzállás, - tiszteletadás, - alaki fogások állóhelyben és menet közben egyénileg, fegyver nélkül.	

A továbbhaladás feltételei

- A tanulók értsék a rendészet alapfogalmait, legyenek képesek azokat felidézni, helyesen alkalmazni, egymástól megkülönböztetni és az egyes rendészeti szervekkel való kapcsolatukat felismerni.
- Tudják értelmezni a tárgyalt fogalmakat a jogszabályok és a napi élet viszonylatában.
- Mutassák be a rendészeti szervek szerepét a modern rendvédelem összetett feladatrendszerében.
- Tekintsék át a rendészeti feladatok összetettségét.

- Váljanak képessé arra, hogy bemutassák a rendészeti szervek szervezeti felépítését, erőit, eszközeit.
- Ismerjék fel a belügyi rendészeti szervek rendeltetése, feladatai és szervezeti felépítése közötti összefüggéseket.
- Mondja el az intézkedések és kényszerítő eszközök alkalmazásának főbb szabályait.
- Ismerjék az irányítás és vezetés rendjét, értsék meg összefüggéseit és különbözőségeit.
- Értsék a rendészeti szerveknek egymással, a társadalmi szervekkel és szervezetekkel történő együttműködésének és a lakossági kapcsolattartásnak a jelentőségét, az állampolgárok ezzel kapcsolatos feladatait.
- Ismertessék a szolgálati tevékenységek legfontosabb jellemzőit, és határozzák meg szerepüket a feladatok teljesítésében.
- Határolják el a Rendőrség, a Határőrség és a katasztrófavédelem szolgálati tevékenységeit.
- Tudja ismertetni a tűzmegelőzés lényegét, főbb szabályait, az ebben résztvevő szerveket, feladatrendszerüket.
- Ismerje a tűzoltás és műszaki mentés főbb szabályait, valamint a végrehajtásban résztvevők főbb feladatait
- Ismerjék meg a rendészeti szervek tagjainak szolgálatellátással összefüggő jogait és kötelességeit, értelmezzék a velük szemben támasztott alapvető társadalmi, jogi, szakmai és erkölcsi követelményeket.
- Magyarázzák el a szolgálati jogviszony keletkezésének, tartalmának és megszűnésének főbb szabályait és tartalmi összetevőit.
- Különböztessék meg az érdekvédelem és érdekképviselet polgári és a rendészeti szerveken belüli érvényesülését.
- Ismerjék meg és értelmezzék a környezet-, munka- és egészségvédelem célját és feladatait a rendészeti szerveknél.
- Ismerjék fel és különböztessék meg a rendfokozatokat és állománycsoportokat.
- Értsék meg a fegyelmi és függőségi viszonyok jelentőségét a rendészeti szervek életében. Legyenek tájékozottak a magasabb rendfokozattal, illetve beosztással járó jogokkal és kötelezettségekkel kapcsolatban.
- Legyenek képesek a szolgálati érintkezés szabályainak alkalmazására.

- Ismerjék meg az alakiság jelentőségét a rendészeti szerveknél, a főbb alaki elvárásokat és követelményeket.
- Hajtsanak végre egyszerűbb alaki fogásokat.

Minimum követelmény

- A tanulók nevezzék meg a rendészeti szerveket.
- Sorolják fel a BM irányítása alá tartozó rendészeti szervek működését meghatározó főbb jogszabályokat.
- Tudják meghatározni a belügyi rendészeti szervek rendeltetését, jogállását, példákkal alátámasztva elmondani azok feladatait.
- Csoportosítsák a rendészeti szervek erőit, nevezzék meg főbb eszközeiket.
- Ismertessék a szolgálati ágakat, illetve a szakmai tevékenység területeit.
- Nevezzék meg a rendészeti szervek működésének általános elveit.
- Ismerjék az irányítás és vezetés fogalmát.
- Sorolják fel és csoportosítsák a tanult intézkedéseket és kényszerítő eszközöket.
- Értékeljék az igazoltatás, ruházat-, csomag- és jármű átvizsgálásának, valamint a helyszínbiztosítás jelentőségét.
- Sorolják fel a kárelhárítás és a katasztrófavédelmi feladatok egyes speciális eszközeit.
- Ismertessék az együttműködés fogalmát és az együttműködő szerveket.
- Mondják el a rendészeti szervek filozófiáját.
- Sorolják fel az alapvető szolgálati tevékenységeket.
- Jelöljék meg a rendészeti szervek tagjává válásának feltételeit.
- Fogalmazzák meg a személyzeti, munkaügyi és szociális tevékenység célját, feladatait.
- Sorolják fel a személyi állományt megillető alapvető pénzügyi és anyagi járandóságokat, szociális juttatásokat.
- Nevezzék meg a rendészeti szerveknél működő érdekvédelmi és érdekképviseleti szerveket.

- Ismertessék az elsősegélynyújtás legfőbb szabályait.
- Végezzék el szakszerűen a sebek bekötözését.
- Sorolják fel az adható elismeréseket és a kiszabható fegyelmi büntetéseket.
- Ismerjék a megszólítás és köszönés alapvető szabályait.

Optimum követelmények

- Alkalmazzák ismereteiket annak megítélésekor, hogy az egyes jogesetekben milyen intézkedések indokoltak.
- Konkrét események kapcsán állítsanak fel döntési alternatívákat a kényszerítő eszközök alkalmazásával kapcsolatban.
- Ismerjék a lőfegyverhasználat és a csapaterő alkalmazásának legfontosabb eseteit.
- Ismerjék - és lakóhelyükre vagy iskolájukra vonatkozó példákon keresztül mutassák be - a katasztrófavédelem kárfelszámoló tevékenységének irányítását, az együttműködés szükségességét és lehetőségeit.
- Alakítsanak ki saját véleményt a rendészeti szervek tagjaival szemben támasztott társadalmi, szakmai és erkölcsi követelményekről.
- Alkalmazzák szimulált helyzetekben az elsősegélynyújtás szabályait.
- Magyarázzák meg, mit jelent az alakias megjelenés és magatartás követelménye.

12. évfolyam

Évi óraszám: 96

Belépő tevékenységformák

- Legalább 15 percnyi normál beszédtempójú, folyamatos szöveg jegyzetelése.
- Lényegkiemelés szakirodalomból, megadott szempont szerint.
- A tájékozódáshoz alkalmazott eszközök használata.
- Menet végrehajtása csoportosan térképpel vagy térképvázlattal.
- Térképhasználat önállóan.
- Rendszeres sajtófigyelés. Bűnesetek gyűjtése a média híreiben.
- Rendészeti témájú műsorok, hírek rendszeres figyelemmel kísérése, az aktuális esetek megvitatása, elemzése, minősítése önállóan vagy csoportmunkában.
- Szabálysértési esetek megfigyelése környezetében.
- Irodalmi vagy filmélmény feldolgozása a képzelet és valóság ütköztetésével. A kriminalisztika témakörében az egyszerűbb nyomrögzítések gyakorlati végrehajtása, a részfeladatok tudatosítása.
- Az egyszerűbb nyomrögzítő eszközök helyes, tudatos használata.
- Interjúkészítés.

Témakörök	Tartalmak	Koncentráció
Tájékozódás terepen (22 óra)	A terep fogalma, fajtái, jellemzői, a világtájak meghatározása. A térkép fogalma, fajtái, méretaránya. A térképi jelek és jelzések. A térkép tájolása, álláspont meghatározás, irány- és távolságmérés, tereptárgyak azonosítása térkép segítségével. A tájékozódás fogalma, szerepe az ember és a rendészeti szervek tevékenységében. Az iránytű, a tájoló és a távcső használata. Vázlatkészítés térképről és terepről. A közúthálózat számozása, a közúti gépjárművek országjelzései, a magyar rendszámtáblák ismertető jegyei. Menet végrehajtása térkép vagy vázlat segítségével.	9. évf. földünk és környezetünk "Térképészeti ismeretek"
A jogellenes cselekmények és a velük szembeni fellépés szabályai (74 óra)		
A jogellenes cselekmények (4 óra)	A jogellenes cselekmények értelmezése, felosztása, a velük szembeni fellépést szabályozó jogszabályok.	

Szabálysértési alapismeretek (20 óra)	A szabálysértés fogalma, elkövetői; a felróhatóság és a felróhatósági akadályok. Az elkövetőkkel szemben alkalmazható szabálysértési szankciók A szabálysértési ügyekben eljáró hatóságok, az eljárásban résztvevő személyek. A szabálysértési eljárás elvei. A szabálysértési eljárás szakaszai, lefolytatásának általános rendje: - alapeljárás (eljárás megindítása, idézés, mulasztás igazolása, tényállás tisztázása, bizonyítás, határozat meghozatala), - jogorvoslati eljárás, - végrehajtási eljárás. A Rendőrség, illetve a Határőrség tevékenysége során előforduló egyes szabálysértési tényállások köznapi értelmezése, gyakorlati jellemzői: - Becsületsértés, - Lőfegyverrel kapcsolatos szabálysértés, - Rendzavarás, - Veszélyes fenyegetés, - Tiltott kéjelgés, - Tulajdon elleni szabálysértések, - Személyazonosság igazolásának megtagadása, - Közbiztonságra különösen veszélyes eszközzel kapcsolatos szabálysértés, - Tiltott határátlépés, útlevéllel és útiokmánnyal kapcsolatos szabálysértés, - Határrendészeti szabálysértés, - Külföldiek rendészetével kapcsolatos szabálysértés, - Határjel-hamisítás és jelrongálás, - Közlekedési szabálysértések, - Tiltott fürdés, - Csendháborítás, - Szeszesital árusítás, fogyasztás tilalmának megszegése.	

Bűncselekményi alapismeretek (32 óra)	A bűncselekmény fogalma, felosztása, elkövetői. A büntetőjogi norma értelmezése, a tényállások fajtái, az általános törvényi tényállás szerkezete. A büntethetőségi akadályok: - gyermekkor, - kóros elmeállapot, - kényszer és fenyegetés, - jogos védelem, - végszükség, - egyéb büntethetőségi akadályok. Az elkövetőkkel szemben alkalmazható szankciók: - büntetések (főbüntetések, mellékbüntetések), - intézkedések. A Rendőrség, illetve a Határőrség tevékenysége során előforduló egyes bűncselekmények köznapi értelmezése, gyakorlati jellemzői: - Emberölés, - Testi sértés, - Segítségnyújtás elmulasztása, - Erőszakos közösülés, - Járművezetés ittas vagy bódult állapotban, - Közúti baleset okozása, - Cserbenhagyás, - Bántalmazás hivatalos eljárásban, - Kényszervallatás, - Hivatalos személy elleni erőszak, - Közfeladatot ellátó személy elleni erőszak, - Garázdaság, - Embercsempészet, - Közokirat hamisítás, - Beutazási és tartózkodási tilalom megsértése - Tiltott határátlépés, - Határjel-rongálás, - Visszaélés kábítószerrel, - Kóros szenvedélykeltés,	12. évf. speciális társadalomismeret“ Kriminológia”

Nyomozási alapismeretek (18 óra)	A büntetőeljárás elvei. A büntető ügyekben eljáró hatóságok és az eljárásban résztvevő személyek. A büntetőeljárás szakaszai, lefolytatásának általános rendje és főbb szabályai: - nyomozási szakasz, - ügyészi szakasz, - bírói szakasz. A bűncselekmény nyomozása során alkalmazható krimináltechnikai esz-közök: - kriminalisztikai azonosítás, - kriminalisztikai fényképezés, videotechnika alkalmazása, - a nyomok, a nyomrögzítés egyszerű eszközei. A büntetőeljárási cselekményekkel kapcsolatos krimináltaktikai ajánlások és módszerek: - adatgyűjtés, - kihallgatás, - szemle, - helyszínelés, - felismerésre bemutatás, - bizonyítási kísérlet, - kutatás, lefoglalás. A nyomozás lefolytatásának tervezése, szervezése.	

A továbbhaladás feltételei

- A tanulók ismerjék meg a terep és a térképismeret fogalmait, a tájékozódás eszközeit.
- Ismerjék a térkép méretarányát, jeleit és jelzéseit.
- Hajtsanak végre menetet terepen térkép vagy vázlat segítségével.

- Tegyenek különbséget az egyes jogellenes cselekmények között, csoportosítsák őket társadalomra veszélyességük szerint.
- Definiálják a szabálysértés fogalmát.
- Különböztessék meg az egyes szabálysértési hatóságokat, az eljárásban résztvevő személyeket.
- Konkrét események kapcsán ismerjék fel a tanult szabálysértéseket
- Határozzák meg a bűncselekmények fogalmát, rendszerezzék azokat súlyuk szerint.
- Jelöljék meg a büntetőjogi felelősség megalapozásának elemeit.
- Határozzák meg az elkövetők körét.
- Határozzák meg és szemléltessék példákkal a büntethetőséget kizáró és megszüntető okok fogalmát.
- Jellemezzék a Btk. szankciórendszerét, csoportosítva sorolják fel a büntetéseket és az intézkedéseket
- Ismerjék fel a tanult bűncselekményeket konkrét jogesetek alapján.
- Definiálják a büntetőeljárást, sorolják fel és értelmezzék alapelveit.
- Állítsák sorrendbe a büntetőeljárás szakaszait, ismerjék alanyait.
- Nevezzék meg a bizonyítás eszközeit – ezen belül a tárgyi bizonyítási eszközöket - valamint a büntetőeljárási kényszerintézkedéseket.
- Sorolják fel a tanult kriminál technikai eszközöket.
- Magyarázzák el a nyomkutatás, -rögzítés általános szabályait, sorolják fel az előhívásuk, illetve rögzítésük során leggyakrabban alkalmazott eljárásokat.
- Sorolják fel a tanult kriminál taktikai ajánlásokat és módszereket, röviden ismertessék azok lényegét.
- Értsék a nyomozás tervezésének, szervezésének szükségességét.

Minimum követelmény

- A tanulók határozzák meg a terep és térkép fajtáit, sorolják fel a terep jellemzőit, a világtájakat.
- Végezzenek műveleteket térkép segítségével, tájékozódjanak a terepen eszközök használatával.

- Mutassák be a tájékozódás jelentőségét a rendészeti szervek tevékenységében.
- Különböztessék meg a jogellenes cselekményeket.
- Jelöljék meg kibocsátó szerint az egyes szabálysértési jogszabályokat és az eljáró hatóságokat.
- Határozzák meg az elkövetők körét, sorolják fel a felróhatósági akadályokat.
- Felsorolásszerűen ismerjék a szabálysértési szankciókat, illetve azok kiszabható mértékét.
- Definiálják a bűncselekmény fogalmát, sorolják fel fajtáit.
- Csoportosítsák a bűncselekmény elkövetőit.
- Mondjanak példákat a büntethetőséget kizáró és megszüntető okokra.

Optimum követelmény

- Ismertessék a szabálysértési eljárás menetét, az egyes eljárási cselekményeket.
- Szemléltessék példákkal az egyes szabálysértési tényállásokkal kapcsolatban felmerülő elhatárolási kérdéseket.
- Mutassák be az elkövetőknek egymással, illetve a bűncselekménnyel kapcsolatos viszonyát.
- Határolják el egymástól az egyes elkövetői magatartásokat.
- Ismertesse az általános törvényi tényállás rendszerét, emelje ki a szükséges elemek szerepét a bűncselekmények megvalósulása szempontjából.
- *Jogszabály használatával minősítsék az adott jogeseteket, értelmezzék az elhatárolási kérdéseket.*
- *Magyarázzák el az adatgyűjtés fontosságát a nyomozati munkában.*
- *Indokolják a helyszíni szemle jelentőségét a nyomozás során.*

Ellenőrzés, értékelés

A tanulók munkáját félévkor és év végén *osztályzattal*, év közben *érdemjegyekke*l illetve szóbeli értékeléssel minősítjük.

Formatív (fejlesztő célú) értékelés történhet szóban és írásban, de domináljon a szóbeliség (pl. egy fogalom meghatározása, értelmezése, összefüggések feltárása; egy-egy anyagrész átfogó elmondása, egy jelenség elemzése). Értékelendő egy-egy gyakorlati jellegű feladat (pl. elsősegélynyújtás, nyomrögzítés) végrehajtása is.

Szummatív (összegző) értékelésre kerüljön sor minden nagyobb téma után (különösen fontos az előadók váltásakor), formája lehet esszé vagy teszt. Az írásbeli témazárók mellett szerepelhetnek komplex témaelemzések is (pl. házi dolgozat, jogesetmegoldás, sajtóhír elemzése), amelyek az ismeretek alkalmazási, elemzési vagy értékelési szintjét is számon kérhetik.

Módszerek

A tantárgy újszerűsége, nehézsége, az előzmények hiánya miatt kívánatos, hogy az ismeretek átadása minél változatosabb módszerekkel történjék.

A szóbeli ismeretközlés módszerei mellett (*előadás, magyarázat, bemutatás, megbeszélés*) nagy szerepe van – a tankönyv hiánya miatt – az ismeretek rögzítésének: *jegyzeteltetés irányítása, tanári vázlat* készítése (tábla, fólia).

Adjunk minél nagyobb teret a tanulók önálló munkájának (pl. *házi dolgozat kijelölésével, csoportmunka szervezésével, sajtófigyeltetéssel)*.

Vita irányításával tegyük lehetővé a saját vélemény kialakítását, képviseletét, a konszenzus-készség fejlesztését.

Mivel a tanulók a gyakorlatot nem követhetik nyomon, ezért oktatási módszerekkel hozható közel hozzájuk a rendészeti munka valósága:

- a média híreinek felhasználásával, felvételek bemutatásával való *szemléltetés*,
- megfelelő *feladatok gyakorlati végrehajtásának irányítása* (pl. elsősegélynyújtás, nyomrögzítés),
- szimulációs *tervek készíttetése* (pl. katasztrófa-elhárítás, nyomozati terv),
- *intézménylátogatás szervezése* (pl. Bűnügyi Múzeum, kapitányságok, határőr igazgatóságok és kirendeltségek, a tűzoltóság objektumai, bírósági tárgyalás).

Javasolt tankönyvek, taneszközök

A tankönyvek kiválasztásának elvei

A tantárgy anyagához, céljaihoz, követelményeihez teljesen igazodó tankönyvek nem jelentek meg. A rendészeti szakközépiskola, a Rendőrtiszti Főiskola tankönyvei tanári segédletként, kézikönyvként alkalmazhatók, azokból részletek, fejezetek vehetők át. A tanagyag oktatását elősegítő jegyzet illetve tansegédlet kidolgozására a Belügyminisztérium pályázatot ír ki.

Javasolt taneszközök

- információs anyagok (pl. a rendvédelmi szervek szerepéről),
- napilapok, magazinok (rendészeti híreket közlő, a rendészeti munkával foglalkozó kiadványok),
- elektronikus sajtótermékek (televízió, rádió, Internet),
- videó,
- számítógép (oktató program működtetése, keresőprogramok, adatok feldolgozása),
- írásvetítő, fóliavázlatok,
- ambu-baba, elsősegélydoboz,
- munkahelyi tűzoltó eszközök,
- jogesetgyűjtemény,
- tanult jogszabályok,
- okmányminták,
- rendészeti technikai eszközök (pl. bilincs, gumibot, útlevél-ellenőrzéshez alkalmazott eszközök, nyomrögzítéshez használatos eszközök),
- fényképezőgép, lehetőség szerint videokamera,
- tájoló, távcső, iránytű, térkép,
- oktató tablók (pl. rendfokozatok, öltözködés, alaki mozgások, elsősegély-nyújtás),
- fényképek, diák,

Ajánlott irodalom

I. Jogszabályok

1. 1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányáról
2. 1973. évi I. törvény a büntetőeljárásról
3. 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
4. 1993. évi CX. törvény a honvédelemről
5. 1993. évi CXIII. törvény a munkavédelemről
6. 1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről
7. 1995. évi LIII. törvény a környezet védelmének általános szabályairól
8. 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról
9. 1996. évi XXI. a tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a Tűzoltóságról
10. 1996. évi XXXVII. törvény a polgári védelemről
11. 1996. évi XLIII. törvény a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról
12. 1997. évi XXXII. törvény a határőrizetről és a Határőrségről
13. 1999. évi LXIX. törvény a szabálysértésekről
14. 1999. évi LXXIV. törvény a katasztrófavédelemről
15. 6/1987. (X. 15.) HM rendelet a Magyar Köztársaság fegyveres erői szolgálati szabályzatának kiadásáról
16. 66/1997. (XII. 10.) BM rendelet a határőrizetről és a Határőrségről szóló 1997. évi XXXII. törvény végrehajtásáról
17. 218/1999. (XII. 28.) Kormányrendelet az egyes szabálysértésekről
18. 40/2001. (XII. 22.) BM rendelet a Határőrség Szolgálati Szabályzatáról

II. Tanári segédkönyvek

1. Bajusz Zoltán: Nyomozástan II. (jegyzet a Rendőr Szakközépiskolák részére) ORFK OK
2. Balatoni Béla: Katonai tereptan (Ált. / 204.) főiskolai tankönyv (Magyar Honvédség Parancsnokság, Budapest, 1991.)
3. Balogh Tamás – Horváth Károly – Sturcz Sándor: Általános Szolgálati Ismeretek jegyzet a rendészeti szakközépiskolák tanulói számára I-II. (BM Nyomda Kft., Budapest, 2001.)
4. Blaskó Béla – Schubauer László – Vass Éva: Büntetőjog különös rész főiskolai jegyzet (Rejtjel Kiadó, Budapest, 1995.)
5. Chwala Tamás – Fülöp Edit – Sléder Judit: Büntetőeljárási jog (Rejtjel Kiadó, Budapest, 2000.)
6. Csalló István – Szvétecz Tibor – Csécsei Csaba – Mátyás József: Határőrizeti ismeretek jegyzet a rendészeti szakközépiskolák tanulói számára I-II. (BM Nyomda Kft., Budapest, 2001.)
7. Cseh József: Jogi ismeretek jegyzet (Határőrség Országos Parancsnokság Képzési és Módszertani Főosztály, Budapest, 2001.)
8. Elsősegély kézikönyve. Sub Rosa Kiadó, Budapest, 1993.
9. Földvári József: Magyar büntetőjog általános rész egyetemi tankönyv (Osiris Kiadó, Budapest, 1997.)
10. Hering András: Társadalmi és kommunikációs ismeretek jegyzet a rendészeti szakközépiskolák tanulói számára: Az etika és az erkölcs alapkérdései a rendvédelmi munkában (BM Nyomda Kft., Budapest, 2001.)
11. Hering András: Társadalmi és kommunikációs ismeretek jegyzet a rendészeti szakközépiskolák tanulói számára: A rendőri hivatás erkölcsi és etikai követelményei (BM Nyomda Kft., Budapest, 2001.)
12. Illár Sándor (szerk.): Kriminháltaktika jegyzet a Rendőrtiszti Főiskola hallgatói részére, I-II. (Rejtjel Kiadó, Budapest, 1993.)
13. Illár Sándor (szerk.): Kriminháltechnikai jegyzet a Rendőrtiszti Főiskola hallgatói részére I-II. (Rejtjel Kiadó, Budapest, 1981.)
14. Kállai András: Vázlat a Rendőrségi törvény oktatásához ORFK OKK, 1994

15. Kincses Ildikó – Kántás Péter: Szabálysértési jog I. (Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1999.)
16. Kis Judit – Balázs Mihály: Társadalmi és kommunikációs ismeretek jegyzet a rendészeti szakközépiskolák tanulói számára: A multikulturális társadalom és problémái (BM Nyomda Kft., Budapest, 2001.)
17. Miskiné Fekete Ágnes – Babus László: Társadalmi és kommunikációs ismeretek jegyzet a rendészeti szakközépiskolák tanulói számára: A társadalom (BM Nyomda Kft., Budapest, 2001.)
18. Papp Ferenc – Mórocz Árpád: Nyomozási ismeretek jegyzet a rendészeti szakközépiskolák tanulói számára I-IV. (BM Nyomda Kft., Budapest, 2001.)
19. Rácz Ferenc – Kis Géza: Társadalmi és kommunikációs ismeretek jegyzet a rendészeti szakközépiskolák tanulói számára: A rendvédelmi tisztviselők magatartás- és viselkedéskultúrájának alapjai (BM Nyomda Kft., Budapest, 2001.)
20. Sóti Kálmán – Takács János: Rendészeti igazgatási ismeretek jegyzet a rendészeti szakközépiskolák tanulói számára: Szabálysértési alapismeretek I. kötet (BM Nyomda Kft., Budapest, 2001.)
21. Sóti Kálmán: Jogi ismeretek jegyzet a rendészeti szakközépiskolák tanulói számára: Büntetőjogi alapismeretek VII. füzet (BM Nyomda Kft., Budapest, 2001.)
22. Stein Magdolna: Jogesetgyűjtemény (segédanyag rendőriskolák részére) ORFK. OKK
23. Töpler Sándor: Nyomozástan I. (jegyzet a Rendőr Szakközépiskolák részére) ORFK OKK
24. Verkóczky János – Virányi Gergely: Bevezetés a határrendészetbe főiskolai jegyzet (Határőrség Országos Parancsnokság, Budapest, 2001.)

A belügyi rendészeti ismeretek középszinten letehető írásbeli és szóbeli vizsga.

A vizsga célja

A kétszintű érettségi vizsga célja annak megállapítása, hogy a vizsgázó

- ismeri-e a főbb rendészeti fogalmakat, az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium alá tartozó rendészeti szervek feladatrendszerét, szervezetét, erőit, eszközeit,
- meg tudja-e egymástól különböztetni a rendészeti szerveket, rámutatni azok azonosságaira és különbözőségeire,
- képes-e az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium alá tartozó rendészeti szervekkel szemben támasztott elvárásokról önálló véleményt alkotni, véleményét érvekkel alátámasztani,
- ismeri-e az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium alá tartozó rendészeti szervek működését meghatározó jogszabályok főbb rendelkezéseit,
- képes-e elméleti ismereteit kiegészíteni a mindennapi életből vett példákkal,
- elsajátította-e azokat az ismereteket, amelyekkel szituációs feladatokban fel tudja ismerni a tanult szabálysértési és bűncselekményi tényállásokat,
- megtalálja-e a gyakorlati jellegű feladatok helyes megoldási módját, képes-e a megoldás logikus végigvezetésére,
- ki tudja-e választani az elsősegélynyújtáshoz, a terepen történő tájékozódáshoz, a szakmai feladatok ellátásához szükséges eszközöket,
- ismeri-e az eszközök célszerű használatát,
- képes-e gondolatait szabatosan, szaknyelven megfogalmazni,
- teljesítményében kifejeződik-e önálló gondolkodása, problémalátása, lényegkiemelő és rendszerező képessége
- előadásmódja a szakmai elvárásoknak megfelelően határozott, meggyőző-e.

A **középszintű vizsgán** a vizsgázó általános rendészeti ismereteiről ad számot. A vizsgafeladatok a tananyagban való általános tájékozottságot, az egyszerű összefüggések felismerését, a praktikus ismeretek birtoklását és alkalmazásának képességét mérik.

I. Részletes vizsgakövetelmények

Témák	Vizsgaszint Középszint
1. A rendészet alapjai	
1.1. A rendészet, rendészeti szervek	
A rend, a közrend (belső rend), a határrend fogalma	A vizsgázó legyen tisztában a rend, a közrend (belső rend) és a határrend fogalmával. Ismerje fel az egyes fogalmak közötti kapcsolatot.
A biztonság, a nemzetbiztonság és a közbiztonság fogalma	Ismertesse a biztonság, a nemzetbiztonság, közbiztonság fogalmát. Mutassa be az egyes fogalmak egyedi és közös jellemzőit
A rendvédelem, a közrend és a közbiztonság védelmének, az államhatár rendje védelmének fogalma	Határozza meg a rendvédelem, a közrend, a közbiztonság védelmének és az államhatár rendje védelmének fogalmát. Értse az egyes fogalmak közötti összefüggéseket.
A katasztrófavédelem és a polgári védelem fogalma	Ismerje a katasztrófavédelem és a polgári védelem fogalmát. Hasonlítsa össze az egyes fogalmak azonosságait és különbözőségeit.
1.2. Az egyes rendészeti szervek általános jellemzése	
Az egyes minisztériumok irányítása alá tartozó rendészeti szervek működését meghatározó főbb jogszabályok	Sorolja fel a rendészeti szervek működését meghatározó legfontosabb jogszabályokat (1949. évi XX. tv. az Alkotmányról; 1994. évi XXXIV. tv. a Rendőrségről; 3/1995. (III. 1.) BM rendelet, a Rendőrség Szolgálati Szabályzatáról; 1993. évi CX. tv. A honvédelemről; 1999. évi LXXIV. tv. A katasztrófavédelemről; 1996. évi XXXVII. tv. a polgári védelemről; 1996. évi XXXI. tv. a tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltóságról). Legyen tisztában az egyes jogszabályok jelentőségével, kapcsolatával. Magyarázza el, miért kell a rendészeti szervek működését jogszabályi szinten meghatározni.
Témák	**Vizsgaszint**

	Középszint
A rendészeti szervek rendeltetése, jogállása és feladatai	Ismertesse az egyes rendészeti szervek rendeltetését. Ismertesse és bizonyítsa az egyes rendészeti szervek sajátos jogállását, mutasson rá a jogállásbeli azonosságokra és különbségekre. Szervenként csoportosítva ismertesse az egyes szervek főbb feladatait.
A rendőrség és a katasztrófavédelem szervezeti felépítése, erői (személyi állománya) és eszközei	Ismertesse a rendészeti szervek szervezeti felépítését központi, területi és helyi szinten, emelje ki sajátosságaikat. Állományviszonyuk szerint csoportosítva sorolja fel a rendészeti szervek erőit. Rendeltetésük szerint csoportosítva ismertesse a rendőrség és a katasztrófavédelmi szervek főbb eszközeit. Következtessen és mondjon példát az egyes eszközök felhasználási lehetőségeire.
2. Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium alá tartozó rendészeti szervek szakmai tevékenysége	
2.1. A szakmai tevékenység területei, az egyes szervek működése és irányítása	
A rendészeti szervek szolgálati tagozódása, szakmai tevékenységének területei	Legyen tisztában a rendőrség szolgálati tagozódásával (szolgálati ágak, szolgálatok, szakszolgálatok). Ismerje a katasztrófavédelem szakmai tevékenységének területeit. Nevezze meg a szolgálati tagozódás és a szakmai tevékenységi területek jogszabályi alapjait. Szervenként sorolja fel a szolgálati ágakat, és tudjon példákat mondani a szolgálatokra, szakszolgálatokra illetve szakmai tevékenységi területekre.
A rendőrség és a katasztrófavédelem működésének általános elvei és szabályai	Sorolja fel a rendészeti szervek működésének általános elveit (működés törvényi szabályozása, feladatok ellátásának és az utasítás teljesítésének kötelezettsége, intézkedési kötelezettség, titoktartási kötelezettség, fegyverviselési jog, segítségnyújtási kötelezettség, közreműködő igénybevétele, segítség és eszközök igénybevétele a feladatok végrehajtásához, nyilvános szereplés). Legyen tisztában a működési elvek jelentőségével, értse meg ezek gyakorlati hatását.

Témák	Vizsgaszint Középszint
A rendészeti szervek irányítása és vezetése	Értse az irányítás és vezetés fogalmát. Fogalmazza meg az irányítás és vezetés jogi alapját. Értse meg a rendészeti szervek irányításának és vezetésének szükségességét. Ismertesse az egyes rendészeti szerveket központi, területi és helyi szinten irányító és vezető szervezeteket és személyeket. Mondjon példákat a miniszter irányítási, illetve az országos parancsnok vezetési tevékenységére. Fogalmazza meg az irányítás és vezetés célját és eszközeit. Felülről lefelé haladva ismertesse az irányítás és vezetés rendszerét.
A rendőri intézkedések és alkalmazásuk alapvető szabályai	Fogalmazza meg és értelmezze az intézkedések alkalmazásának követelményeit, elveit (jogszerűség, szakszerűség, szükségesség, arányosság, eredményesség, objektivitás, biztonság), és szabályait. Sorolja fel a tanult rendőri intézkedéseket, ismertesse azok lényegét. Válassza külön a személyei szabadságot korlátozó és nem korlátozó intézkedéseket. Magyarázza el - akár példák bemutatásával is - az igazoltatás, ruházat- csomag- és a jármű átvizsgálás, elfogás és előállítás, elővezetés, személy- és tárgykörözés elrendelése, a biztonsági intézkedés és a helyszínbiztosítás jelentőségét. Konkrét jogesetek kapcsán legyen képes a szükséges intézkedések kiválasztására, döntésének megindokolására. Ismertesse a szolgálati fellépés módját.
A kényszerítő eszközök és alkalmazásuk alapvető szabályai	Ismertesse és értelmezze a kényszerítő eszközök alkalmazásának követelményeit (jogszerűség, szakszerűség, szükségesség, arányosság, fokozatosság). Sorolja fel a rendőrség által alkalmazott kényszerítő eszközöket. Mondjon példát az egyes kényszerítő eszközök alkalmazásának leggyakoribb eseteire. Sorolja fel, hogy kikkel szemben, és milyen korlátozásokkal alkalmazhatók a kényszerítő eszközök. Konkrét jogesetek kapcsán legyen képes a szükséges kényszerítő eszközök kiválasztására, döntésének megindokolására

Témák	Vizsgaszint Középszint
2.3 A katasztrófák felosztása	
A katasztrófák felosztása	Határozza meg a katasztrófa definícióját. Mondjon példát a különböző katasztrófahelyzetekre.
2.4. Együttműködés, kapcsolatok és szolgálati tevékenységek	
A rendészeti szervek együttműködése, kapcsolata a társadalmi szervekkel, szervezetekkel, a lakossággal és a civil kontroll	Határozza meg az együttműködés fogalmát. Ismerje a rendőrséggel és a katasztrófavédelemmel együttműködő közigazgatási szerveket. Ismertesse az egyes rendészeti szervek együttműködésének jogi alapjait. Sorolja fel és értelmezze az együttműködés elveit, szintjeit és irányait. Jellemezze a rendészeti szervek és az önkormányzatok, a társadalmi szervek, szervezetek, a lakosság együttműködését. Mondjon példát az együttműködés gyakorlati megvalósulására. Értelmezze, mit jelent a rendészeti szervek civil kontrollja, mondjon példát érvényesülésére.
A rendészeti szervek filozófiája	Ismerje a magyar rendészeti szervek filozófiáját. Értse a rendészeti filozófia szükségességét.
A rendőrség által alkalmazott őr- és járőrszolgálati formák és tevékenységek, azok jellemzői	Magyarázza el, hogy mit jelent az őr- ésjárőrszolgálat. Sorolja fel az őrszolgálatokat.
A katasztrófavédelem tevékenysége és jellemzői	Sorolja fel és jellemezze az egyes szolgálati tevékenységeket. Jellemzői alapján határolja el egymástól a polgári védelmi és tűzvédelmi tevékenységeket. Ismertesse a megelőzési tevékenység lényegét, főbb szabályait, az ebben résztvevő szerveket és feladatrendszerüket. Tudja felsorolni a tűzoltóság szerveinek feladatait a katasztrófavédelmi tevékenységben. Ismerje a tűzoltás és műszaki mentés főbb szabályait, valamint a végrehajtásban résztvevők főbb feladatait.

Témák	Vizsgaszint Középszint
A katasztrófavédelem tevékenysége az egyes katasztrófahelyzetekben	Ismertesse az egyes természeti katasztrófák (árvíz, földrengés, vihar) bekövetkezése esetén végrehajtandó legfontosabb teendőket. Mondja el mi a teendő nukleáris veszélyhelyzet vagy katasztrófa során. Mutassa be a biológiai veszélyhelyzetben (járvány, fertőző állatbetegségek) követendő rendszabályokat.
3. Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium alá tartozó rendészeti szervek funkcionális tevékenysége	
3.1. A személyzeti, munkaügyi és szociális tevékenység	
Az egyes rendészeti szervek tagjává válásának feltételei	Tudja felsorolni és értelmezni a szolgálati viszony létesítésének törvényi feltételeit. Sorolja fel milyen jogállású személyek alkotják a rendészeti szervek állományát.
A személyzeti, munkaügyi és szociális tevékenység célja, feladatai	Nevezze meg a rendészeti szerveknél végzett személyzeti, munkaügyi és szociális tevékenységet meghatározó jogszabályokat. Ismerje a rendészeti szerveknél végzett személyzeti, munkaügyi és szociális tevékenység célját.
Az egyes rendészeti szervek tagjait megillető alapvető pénzügyi és anyagi járandóságok, szociális juttatások	Soroljon fel néhányat a rendészeti szervek hivatásos, köztisztviselői és közalkalmazotti állományú tagjait megillető járandóságok és szociális juttatások köréből. Ismerje, hogy a személyi állomány tagjainak milyen elismerések adhatóak.
3.2. Szolgálattal összefüggő jogok és kötelességek	
A személyi állomány szolgálatellátással összefüggő jogai és kötelességei	Sorolja fel és magyarázza el a rendészeti szervek hivatásos állományú tagjait szolgálati feladataik ellátása során megillető jogokat. Ismertesse szolgálati kötelezettségeiket.

Témák	Vizsgaszint Középszint
A személyi állománnyal szemben támasztott társadalmi elvárások, jogi, szakmai és etikai követelmények	Fogalmazza meg a rendészeti szervekkel kapcsolatos általános társadalmi elvárásokat. Mondja el saját véleményét, milyen elvárásokat támaszt az egyes rendészeti szervek tagjaival szemben. Szerzett ismeretei köréből vett példákon keresztül mutassa be a rendészeti szervek tagjai számára követendő, illetve nem kívánatos magatartásformákat. Ismertesse a személyi állomány tagjaival szemben támasztott jogi és szakmai követelményeket.
Az alapvető állampolgári jogok korlátozása	Sorolja fel azokat az alkotmányos állampolgári alapjogokat, melyeket a rendészeti szervek tagjai csak korlátozottan, vagy egyáltalán nem gyakorolhatnak.
3.3. A környezet-, munka- és egészségvédelem	
A környezet-, munka- és egészségvédelem célja, feladatai	Nevezze meg a környezet-, munka- és egészségvédelmet meghatározó alapvető jogszabályokat. Következtessen a környezetvédelem jelentőségére a rendészeti szervek tevékenységében. Legyen tisztában a munkavédelem fogalmával, céljával, sorolja fel területeit. Határozza meg az egészségvédelem célját, sorolja fel feladatait.
Az elsősegélynyújtás alapelvei, az eszméletvesztés, mérgezés, vérzés, törés, égési sérülés elsődleges ellátásának gyakorlati feladatai	Definiálja az elsősegélynyújtás fogalmát. Sorolja fel és értelmezze az elsősegélynyújtás alapelveit. Ismerje az eszméletvesztés, mérgezés, vérzés, törés, égési sérülés alapvető jellemzőit. Mutassa be az elsősegélynyújtásban felhasználható eszközöket. Ismerje fel az elsősegélynyújtás valóságban, ábrán vagy képen látható eszközeit.
3.4. A szolgálati érintkezés	
Rendfokozatok és állománycsoportok	Sorolja fel a rendfokozati állománycsoportokat. Csoportosítva sorolja fel a tiszthelyettesi, zászlósi, tiszti, főtiszti, tábornoki rendfokozatokat.
Fegyelmi és függőségi viszonyok	Fogalmazza meg a katonai fegyelem lényegét. Mondja el az elöljáró, a feljebbvaló, az alárendelt fogalmát. Ismertesse azok egymáshoz való viszonyát.

Témák	Vizsgaszint Középszint
A szolgálati érintkezés főbb szabályai	Ismertesse a megszólítás, köszönés formáit. Fogalmazza meg a tiszteletadás jelentőségét és sorolja fel eseteit. Magyarázza el a jelentések és jelentkezések rendjét.
3.5. Az alaki magatartás	
Az alakiság jelentősége	Saját szavaival magyarázza el, mit jelent az alakiság a rendészeti szerveknél. Példákkal támassza alá az alaki magatartás fontosságát.
A főbb alaki elvárások és követelmények	Sorolja fel és értelmezze a főbb alaki elvárásokat és követelményeket. Fogalmazza meg személyi állománnyal szemben az öltözködéssel, megjelenéssel és ápoltsággal kapcsolatos követelményeket. Emelje ki az egyenruhás állományra vonatkozó szabályokat, elvárásokat.
4. Tereptan	
4.1. A tereptan alapjai	
A terep fogalma, fajtái, jellemzői, a világtájak meghatározása	Határozza meg a terep fogalmát. Ismertesse a terep fajtáit, azok jellemzőit. Következtessen a terep jelentőségére a rendészeti szervek tevékenységében. Legyen képes a világtájak meghatározására térképen, illetve a valóságban iránytű vagy tájoló segítségével.
A térkép fogalma, fajtái, méretaránya	Definiálja a térkép fogalmát, legyen tisztában a terep és a térkép kapcsolatával, a térképi ábrázolás jelentőségével. Ismertesse a térképeknél használatos méretarányokat, értse a kicsinyítés mértéke, a méretarány és az arányszám közötti kapcsolatot. Magyarázza el a különböző méretarányú, illetve tartalmú térképek felhasználási lehetőségeit. Mondjon példát a térkép alkalmazására a rendészeti szervek tevékenységével kapcsolatban.
A térképi jelek és jelzések. A térkép tájolása.	Mutassa be a térképi jelek és jelzések rendszerét. Rajzolja le a turistatérképeken előforduló leggyakoribb egyezményes térképi jeleket. Ismertesse a térkép tájolásának fogalmát. Ismerje a tájolás mozzanatait. Legyen képes a térkép tájolására iránytűvel, tájolóval vagy a terepen kitűzött világtáj alapján. Sorolja fel a tájolás során előforduló leggyakoribb hibákat.

Témák	Vizsgaszint Középszint
4.2 A terepen történő tájékozódás	
A tájékozódás fogalma, szerepe az ember és a rendészeti szervek tevékenységében	Ismertesse a tájékozódás fogalmát. Következtessen a tájékozódás szerepére az ember és a rendészeti szervek tevékenységében. Mutassa be a tájékozódás hagyományos eszközeit. Ismerje a tájékozódás elősegítésére vonatkozó fontos szabályokat. Fogalmazza meg a térképpel való tájékozódás műveleteit. Magyarázza el a tájékozódási pontok lényegét és jelentőségét. Tudjon tájékozódási pontokat kijelölni.
Az iránytű, a tájoló és a távcső használata	Ismertesse az iránytű rendeltetését, fő részeit. Legyen képes az iránytű vizsgálatára és előkészítésére használat előtt. Mutassa be az iránytűvel végezhető műveleteket. Határozza meg a világtájakat iránytű segítségével. Mondja el a tájoló rendeltetését, fő részeit. Fejtse ki a tájoló vizsgálatának és előkészítésének szabályait használat előtt. Sorolja fel a tájolóval végezhető műveleteket. Határozza meg a világtájakat tájoló segítségével. Ismertesse a távcső rendeltetését és fő részeit. Legyen képes a távcső vizsgálatára és használat előtti előkészítésére. Mutassa be a távcső használatának lehetőségeit.
A közúthálózat számozása, a közúti gépjárművek államjelzései, a magyar rendszámtáblák ismertető jegyei	Ismerje Magyarország fő közlekedési útvonalait és azok számozását. Mutassa meg térképen a fő közlekedési útvonalakat. Sorolja fel a Magyarországon forgalomban lévő rendszámtáblákat. Írja le az egyes rendszámtáblák legfontosabb ismertető jegyeit. Válassza ki a meghatározott rendszámtáblafajtát a bemutatott képek, ábrák alapján.
5. A jogellenes cselekményekkel szembeni fellépés	
5.1. A jogellenes cselekmények	
A jogellenes cselekmények értelmezése, felosztása	Ismertesse a jogellenesség fogalmát, magyarázza meg a definíció lényeges elemeit. Csoportosítsa a jogellenes cselekményeket társadalomra veszélyességük szerint.
Témák	**Vizsgaszint** **Középszint**
A jogellenes	A jogellenes cselekmények csoportosításának megfelelően sorolja

cselekményekkel szembeni fellépést meghatározó jogszabályok	fel a társadalomra veszélyes emberi magatartásokat leíró legfontosabb szabálysértési és büntető jogszabályokat. (1999. évi LXIX. tv., 218/1999. Korm. rendelet, 1978. évi IV. tv., 1998. évi XIX. tv.) Mutassa be az egyes jogellenes cselekmények jogi szabályozásában meglévő különbségeket.
5.2. Szabálysértési alapismeretek	
A szabálysértés fogalma, elkövetői, a felróhatóság és a felróhatósági akadályok	Definiálja a szabálysértés fogalmát, emelje ki és magyarázza meg a definíció kulcsszavait. Sorolja fel a szabálysértés elkövetőit. Fogalmazza meg, mit jelent a felróhatóság. Következtessen az elkövető és a felróhatóság kapcsolatára. A felróhatóság fogalmából vezesse le a felróhatósági akadályok rendszerét. Mondjon példát a felróhatósági akadályokra.
Az elkövetőkkel szemben alkalmazható szankciók	Sorolja fel a szabálysértési szankciókat. Mondja el az egyes szabálysértési büntetések és intézkedések lényegét.
A szabálysértési ügyekben eljáró hatóságok és az eljárásban résztvevő személyek	Sorolja fel a legfontosabb szabálysértési hatóságokat (helyi önkormányzatok, bíróság, rendőrség), azok hatáskörét. Saját szavaival magyarázza el, hogy az egyes ügyekben melyik szabálysértési hatóság köteles az eljárás lefolytatására. Határozza meg az eljárásban résztvevők körét, azok jogállását.
A szabálysértési eljárás szakaszai, lefolytatásának rendje, főbb szabályai	Ismertesse a szabálysértési eljárás szakaszait. Sorolja fel az eljárás megindításának módozatait. Határolja el egymástól az eljárás megindításának módozatait. Mondjon példát a feljelentésre és a bejelentésre. Mondja el a szabálysértési eljárás lefolytatásának rendjét, ismertesse a főbb eljárási cselekményeket. Jellemezze a szabálysértési kényszerintézkedéseket. Nevezze meg az eljárás befejezésének lehetséges eseteit.
A rendőrség tevékenysége során előforduló főbb szabálysértési tényállások köznapi értelmezése, gyakorlati jellemzői	Legyen képes példát mondani az egyes szabálysértésekre. Jogszabály alkalmazásával dolgozza fel a rendelkezésére álló jogesetet, állapítsa meg, történt-e szabálysértés, ha igen, állapítsa meg, milyen. Mutasson rá azokra a tényállási elemekre, melyek véleménye szerint megalapozzák a minősítése szerinti jogsértést.

Témák	Vizsgaszint Középszint
5.3. Bűncselekményi alapismeretek	
A bűncselekmény fogalma, felosztása, elkövetői	A Büntető Törvénykönyvben (továbbiakban: Btk.) leírt fogalmi meghatározásnak megfelelően definiálja a bűncselekményt. Súlyuk szerint csoportosítsa a bűncselekményeket, magyarázza meg a különbségeket. Definiálja az elkövetők fogalmát. Csoportosítsa az elkövetőket a bűncselekmény megvalósításával kapcsolatos szerepük szerint. Mutassa be példákkal az egyes tettesi és részesi magatartások közötti különbségeket.
A tényállások fajtái, az általános törvényi tényállás szerkezete	Ismertesse a tényállás fogalmát. Sorolja fel a tényállások fajtáit. Mondjon példát a történeti és a törvényi tényállásra. Vázolja fel az általános törvényi tényállás szerkezetét. Sorolja fel az általános törvényi tényállás szükséges elemeit.
A büntethetőségi akadályok	Mondja el, mit nevezünk büntethetőségi akadálynak. Különböztesse meg egymástól a büntethetőséget kizáró és megszüntető okokat. Legyen képes példát mondani a büntethetőségi akadályok mindkét csoportjára. Definiálja a jogos védelem és a végszükség fogalmát, határolja el őket egymástól.
Az elkövetőkkel szemben alkalmazható szankciók	Sorolja fel a Btk. Szankciórendszerének jellemzőit. Magyarázza el a Btk. Szankciórendszerének dualista jellegét. Csoportosítva sorolja fel a büntetéseket és az intézkedéseket. Jelölje meg az egyes főbüntetések kiszabható mértékét.
A rendőrség tevékenysége során előforduló leggyakoribb bűncselekmények köznapi értelmezése, gyakorlati jellemzői	Legyen képes példát mondani az egyes bűncselekményekre. Jogszabály alkalmazásával dolgozza fel a rendelkezésére álló jogesetet, állapítsa meg történt-e bűncselekmény, ha igen állapítsa meg milyen. Mutasson rá azokra a tényállási elemekre, melyek véleménye szerint megalapozzák a minősítése szerinti jogsértést.

Témák	Vizsgaszint Középszint
5.6. Nyomozási alapismeretek	
A büntetőeljárás elvei	Saját szavaival mondja el, mit értünk büntetőeljárás alatt. Sorolja fel a büntetőeljárási törvényben (továbbiakban: Be) meghatározott alapvető rendelkezéseket. Ismertesse, mit jelent az ártatlanság vélelme, a védelem, a jogorvoslati jogosultság, a tényállás felderítése és a bizonyítékok szabad értékelésének elve.
A büntető ügyekben eljáró hatóságok, az eljárásban résztvevő személyek	Csoportosítsa a büntetőügyekben eljáró hatóságokat az eljárásban betöltött szerepük szerint. Sorolja fel a tanult nyomozó hatóságokat. Határozza meg az eljárásban résztvevő személyek körét. Ismertesse az egyes eljáró hatóságok (nyomozó hatóság tagja, ügyész, bíró), és résztvevők (sértett, tanú, terhelt, védő) szerepét a büntetőeljárás során. Emelje ki a tanú és a terhelt főbb eljárási jogosultságait.
A büntetőeljárás szakaszai	Sorolja fel a büntetőeljárás szakaszait. Definiálja a nyomozás fogalmát. Ismertesse az egyes eljárási szakaszok legfontosabb elemeit. Mondja el hogyan érvényesül a jogorvoslat a büntetőeljárásban.
A bűncselekmény nyomozása során alkalmazható kriminál technikai eszközök	Határozza meg a kriminál technika szerepét a nyomozásban. Ismertesse a kriminál technika területeit és legfontosabb feladatait. Magyarázza el a kriminalisztikai azonosítás jelentőségét. Ismertesse a nyom fogalmát, a nyomok csoportosítását. Példákon keresztül mutassa be az egyszerűbb nyomrögzítési technikákat. Válassza ki a nyomrögzítéshez használatos eszközöket, magyarázza el használatukat.
A büntetőeljárási cselekmények és az azokkal kapcsolatos kriminál taktikai ajánlások, módszerek	Sorolja fel a Be-ben megnevezett fontosabb nyomozási cselekményeket (kihallgatás, helyszíni kihallgatás, szemle, felismerésre bemutatás, bizonyítási kísérlet, kutatás, lefoglalás), és ismertesse ezek lényegét. Magyarázza el az adatgyűjtés jelentőségét. Ismertesse a kihallgatás közös szabályait, az abszolút és relatív vallomástételi akadályokat. Saját szavaival magyarázza el a szemle és a helyszíni kihallgatás közötti különbséget. Sorolja fel a terhelttel szemben alkalmazható kényszerintézkedéseket.

IV.

Társadalomismeret a rendészeti pályára előkészítő képzésben

Célok és feladatok

A társadalomismeret tantárgy a rendészeti pályára előkészítő képzésben részben magában foglalja a kerettantervben szereplő társadalomismereti, etikai stúdiumok célrendszerét. Közvetlenül segíti a tanulók társadalmi beilleszkedését, hozzájárul a tudatos életvezetés kialakításához, felkészít a felelős társadalmi szerepvállalásra, a demokratikus közéletben való aktív részvételre. Megismertet a jogi szabályozás alapelveivel, a közigazgatás, az igazságszolgáltatás szerveivel. Segíti a saját és mások tetteiért felelős, normakövető emberi magatartás kialakulását.

A tárgy segíti a felkészülést a felelős társadalmi szerepvállalásra, a demokratikus közéletben való aktív részvételre, helytállásra a munka és az üzleti élet területén. Megismertet a jog alapelveivel, az állam intézményeivel, a társadalom életének legfőbb vonásaival, a gazdaság működésével, az életmód fogalmával, jellemzőivel és tereivel. A tantárgy egyik fontos feladata tehát olyan formális, nem formális és informális tanulási lehetőségek biztosítása, amelyek elősegítik a tanulók aktív állampolgárrá válását.

A lelki jelenségek és a társas viselkedés tudományos igényű megközelítése támpontokat nyújt a tanulóknak a mindennapos élethelyzetekben való eligazodáshoz, személyiségük és kapcsolataik tudatos formálásához, s egyúttal a humán műveltség valamennyi területén jól hasznosítható elméleti alapokkal szolgál.

A gazdaság alapvető összefüggéseit értő és a javaikkal okosan gazdálkodni képes egyének nélkül nem képzelhető sem működő demokrácia, sem életképes piacgazdaság. A társadalom számára is nélkülözhetetlen, hogy tagjaiban pozitív attitűd alakuljon ki az értékteremtő munka, a javakkal való gazdálkodás és a gazdasági ésszerűség iránt.

Ha a tanulók érzékennyé válnak környezetük állapota iránt, akkor képesek lesznek a környezet természeti és ember alkotta értékeinek felismerésére és megőrzésére, a környezettel kapcsolatos állampolgári kötelességeik vállalására és jogaik gyakorlására.

A tantárgy speciális jellege abból fakad, hogy a kerettantervben megjelölt ismereteket elmélyültebben, nagyobb fogalmi pontossággal, más követelményekkel tanítjuk, és a példákban is tükröződik a rendészeti pályára való felkészítés általános törekvése.

Cél az is, hogy a jogi ismeretek című fejezet alapozza meg a belügyi rendészeti ismeretek fogalomhasználatát.

Új fejezet a kriminológia, amely a szociológiai és pszichológiai bevezető után ismerteti meg a tanulókkal a bűn fogalmát, kialakulását, társadalmi és személyi vonatkozásait; a bűnmegelőzés lehetőségeit, fontosságát. Ezt a fejezetet az alapok hiánya miatt alacsonyabb követelményszinten lehet tanítani, mint az előzőeket.

Fejlesztési követelmények

A tantárgy tanítása során érjük el, hogy formálódjék a tanulók értelmi és érzelmi azonosuláson nyugvó meggyőződése.
Bontakozzék ki a meggyőződés kialakításához, a mások véleményének megértéséhez szükséges kognitív és kommunikatív képességük.
Fejlődjék jogérzékük, amely elősegíti a jogkövető magatartás kialakulását.

A tanulók legyenek képesek

Állampolgári ismeretekből

- a társadalmi együttélés szabályainak tudatos belátáson alapuló kritikai elsajátítására,
- a jogérzék és a felelősségtudat együttes fejlesztésére,
- az önálló életvezetés és meggyőződés kialakításához, a mások véleményének megéréséhez és tiszteletéhez szükséges kognitív és kommunikatív képességek kibontakoztatására,
- olyan közösségi magatartás kialakítására, melyben az autonómia és a szolidaritás igénye között összhangot teremt a felismerés, hogy a közjó előmozdítása, a mások iránti türelem és segítőkészség az egyén önmegvalósításának nem korlátja, hanem elengedhetetlen feltétele,
- a társadalomelmélet alapfogalmainak és a demokratikus gondolkodásmód jellegzetességeinek ismeretére,

- az önálló értelmezés, vizsgálódás és következtetés képességének elmélyítésére a személyes tapasztalatok, valamint a hagyományos és modern információforrásokból származó ismeretek feldolgozásánál;

A munka világából

- a vállalkozói szemléletű, az egyéni és társadalmi előnyök és kockázatok mérlegelésére képes gazdálkodói magatartás kibontakoztatására,
- a gazdasági folyamatok és döntési helyzetek elemzéséhez szükséges ismeretek elsajátítására,
- a tervezés és elemzés képességeinek fejlesztésére az alábbi területeken: üzleti vállalkozás, munkavállalás, pályázatkészítés, üzleti terv, családi költségvetés;

Az életmód kérdéseiből

- az életmód átalakulásával kapcsolatos kockázatok és dilemmák kezelésére képes, autonóm értékelő magatartás kialakítására,
- a társadalmi hierarchia és az életmód kapcsolatának megértésére,
- a család, a rokonság, a baráti kör, illetve az életkor és az egyéni életmód összefüggéseinek meglátására,
- a globalizáció kihívásaira válaszolni képes egyéni és kollektív magatartás alapjainak megteremtésére
- a modernizáció főbb trendjeinek és ellentmondásainak felismerésére;

A speciális tartalmakból

- áttekinteni a magyarországi rendészet történetét,
- értelmezni az erkölcs és a jog magatartásszabályozó szerepét,
- bemutatni a jogi szabályozás folyamatát,
- felismerni a bűnözés társadalmi meghatározottságát,
- bemutatni a bűnözés és a személyiség kapcsolatrendszerét,
- megérteni a bűnmegelőzés és az áldozatvédelem jelentőségét, lehetőségeit,
- helyesen értelmezni a másságot,
- toleránsnak, szolidárisnak lenni embertársainkkal.

11. évfolyam

Évi 74 óra (heti 2)

Belépő tevékenységformák

Ismeretszerzési és feldolgozási képességeket fejlesztő tevékenységek

- Szükséges ismeretterjesztő, tudományos ismeretterjesztő szövegek feldolgozása is: lényegkiemelés megadott szempont szerint; kivonat készítése rövidebb szövegből.
- Azonos jelenségekről készült különböző források feldolgozása (szöveg, adatok, grafikonok stb).
- Feleletterv készítése 1-2 órai anyagból.
- Kisebb tanulmányok készítése adott szempont szerint.
- Rendszeres sajtófigyelés. A közszolgálati és a kereskedelmi csatornák híreinek megkülönböztetése. A média forrásértékének és manipulációs jellegének felismerése.
- A más stúdiumokban (történelem, belügyi rendészeti ismeretek) megszerzett ismeretek új összefüggésben való felhasználása.
- Gazdasági szövegek értelmezése
- Táblázatok elemzése
- Grafikonok elemzése, illetve rajzolása
- Vita a gazdasági problémák megoldási lehetőségéről
- Gazdasági tevékenység tervezése
- Önálló adatgyűjtés, forrásgyűjtés megadott gazdasági témában
- Szituációs játékok (értékesítés, vállalkozói megbeszélés, hitelkérelem melletti érvelés)
- Az Internetről gazdasági anyagok gyűjtése (tőzsdei hírek, információk, cégadatok)

Témakörök	Tartalmak
A rendészet története (10 óra)	A magyarországi rendészet főbb szakaszai: - A honfoglalástól a török kiűzéséig - a 17. sz. végétől a kiegyezésig - a polgári rendészeti szervek kialakulása a dualizmus korában - rendészet a 20. sz. első felében - a rendészet története 1945 és 1990 között - a rendszerváltozás hatása a rendészeti szervekre - útban az Európai Unió felé: kitekintés a rendvédelmi szervek típusaira.
Jogi ismeretek (29 óra) **Értékek és normák, szabályok a társadalomban**	Normák, értékek, szabályok mint az emberi együttélés alapjai. A normaszegés és a büntetés összefüggése. A jog fogalma, keletkezése; a jogi és az erkölcsi szabályok összehasonlítása. A jogforrás meghatározása, típusai. A jogforrási hierarchia. A jogszabályok érvényessége és hatályossága, kihirdetése és közzététele. A jogalkotás fogalma, szervei, szakaszai, folyamata. Jogrendszer és jogág. Jogágak a magyar jogrendszerben.
Jogi alapismeretek	Állam fogalma, kialakulása. Az állam társadalmi szerepe, fő funkciói. Az államformák. A modern polgári állam jellemzői.
Államjogi alapismeretek	Alkotmány, alkotmányosság. A Magyar Köztársaság Alkotmányának felépítése. A hatalommegosztás. Az államhatalmi ágak megosztott működése. Egyéb hatalmi tényezők (média, közigazgatás, érdekképviselet). A főbb államhatalmi szervek (Országgyűlés, köztársasági elnök, Alkotmánybíróság, Kormány, a fegyveres erők és a rendőrség, a bíróság, az ügyészség és a helyi önkormányzatok). Az alapvető állampolgári jogok és kapcsolatuk az emberi jogokkal. Az állampolgári kötelességek. Az országgyűlési választások és az állampolgárság alapvető szabályai.
Alkotmányjogi alapismeretek	Munkaviszony, munkaszerződés, kollektív szerződés. A munkáltató és a munkavállaló kapcsolata. Egyéni és kollektív

A munka világa (17 óra)	érdekek, érdekképviselet, érdekvédelmi szervezetek. Munkaerőpiac. Álláskeresés, önéletrajzírás, felvételi elbeszélgetés. A vállalkozások csoportosítása méret, tevékenységi kör, vállalkozási forma, tulajdonforma szerint. Kht, bt, rt, kft, állami tulajdon, magántulajdon. Egy kisvállalkozás alapítása (ötlet, terv, piac, források,) Profit, árbevétel, költségek. A vállalkozás sikerességének és kudarcának főbb okai. Marketingszemlélet, marketing eszközök. A nonprofit szféra főbb területei és sajátosságai. Vállalkozói tulajdonságok. Kommunikáció, döntéshozatal, kreativitás, vezetés és csoportmunka. A munka világának átalakulása. Munkába lépés, pályaválasztás, munkavállalói stratégiák a mai gazdaságban. A hatékonyságelv és a gazdasági világverseny következményei. Az elgépiesedés és az elszemélytelenedés kockázata. A munkanélküliség kérdése.
Az életmód kérdései (20 óra)	A család funkciói és történelmi változásai. Nemi szerepek a családban. A nemek kapcsolatának átalakulása. A házasság. Változások a gyermek- és ifjúkor tartalmában, illetve társadalmi megítélésében. Konfliktushelyzetek a családban. Munkamegosztás a családban és a társadalomban. A társadalom rétegződése, életkor, nemek, műveltség, vagyoni helyzet, foglalkozás, településformák, vallás és etnikum szerint. Életmód és társadalmi helyzet összefüggései. Előítélet, tolerancia, szolidaritás. Munkaidő, szabadidő. Az ünnep. Egyéni és csoportos mobilitás. A technológiafüggő életmód jellegzetességei. A fogyasztó „szabadsága” és kiszolgáltatottsága. A reklám. Pazarló fogyasztás. A jóléti állam. Részesedés és részvétel.

A továbbhaladás feltételei

- A tanulók határozzák meg a jog fogalmát.
- Tudják összevetni az erkölcsi és a jogi szabályozási mechanizmus alapelveit.
- Példákon keresztül szemléltessék a jogszabályok szerkezetének, alaki és tartalmi követelményeinek jellemzőit, a jogrendszer működését.
- Sorolják fel és értelmezzék a jogforrás típusait.
- Értelmezzék a jogszabályi hierarchia fogalmát.
- Nevezzék meg a jogszabály érvényességének feltételeit, sorolják fel a hatályosság fajtáit.
- Ismertessék a jogalkotás folyamatát, mutassák be a jogalkotók körét.
- Mondjanak példákat a jogrendszer jogágaira.
- Értsék az állam társadalmi szerepét, értelmezzék funkcióit.
- Ismertessék a modern polgári állam főbb jellemzőit.
- Indokolják, hogy a politika legfontosabb intézményei az állam és a pártok. Írják le ezek jellemzőit, szerepüket.
- Mutassák be a modern demokrácia lényegét, ismertessék kialakulásának folyamatát.
- Ismerjék az alkotmányosság követelményeit.
- Nevezzék meg a Magyar Köztársaság Alkotmányának legfontosabb (az alkotmányos rendet garantáló) rendelkezéseit.
- Értelmezze az államhatalmi ágak megosztott működését, egymáshoz való viszonyát.
- Értelmezzék a főbb államhatalmi szervek funkcióit.
- Sorolják fel az állampolgárok kötelességeit, értelmezzék és rendszerezzék az alapvető emberi és állampolgári jogokat.
- Értékeljék a jog és a kötelesség kapcsolatát.
- Jellemezzék a magyar választási rendszer elveit.
- Tudják felidézni az állampolgári státusjogokat.
- Tudjanak különbséget tenni a vállalkozási- és a tulajdonforma között
- Legyenek képesek önálló véleményt alkotni egy-egy gazdasági probléma okairól.
- Legyenek tisztában a mai világgazdaság legfontosabb szervezeteinek tevékenységével, s ezek a magyar gazdaságra gyakorolt hatásaival.
- Ismerjék a munkáltató és a munkavállaló számára fontos dokumentumok tartalmát (KJT, A munka törvénykönyve stb.).

- A nemzeti és európai identitás értelmének és jelentőségének elmagyarázása.
- A természeti környezetben az emberi beavatkozás hatására végbemenő változások társadalmi és gazdasági meghatározottságának sokoldalú értelmezése.
- Tudják értelmezni a környezeti változások hatását az életmódra, a közösségi normák alakulására
- Ismerjék a helyi életmódbeli sajátosságokat és hagyományokat.

Minimum követelmény

- A magyarországi rendészet történetéből ismerjék a dualizmus korának, a Kádár-korszaknak és a rendszerváltozásnak a főbb vonásait, jellemzőit, jelentőségét.
- Értékeljék a közösség büntető szerepét.
- Tudják megkülönböztetni az erkölcsi és a jogi szabályozás mechanizmusát.
- Határozzák meg a legfontosabb jogi alapfogalmakat: jog, jogforrás, jogalkotás, jogrendszer, jogág.
- Értelmezzék a jogszabályt a jogakarat legfőbb megnyilvánulási formájaként.
- Ismerjék a jogszabály érvényességének és hatályosságának fogalmát.
- Legyenek képesek meghatározni az állam fogalmát, felsorolni funkcióit.
- Tudják felsorolni, milyen témaköröket foglal magába a Magyar Köztársaság Alkotmánya.
- Definiálják a hatalommegosztást.
- Nevezzék meg a főbb államhatalmi szerveket, írják le az Országgyűlés és a Kormány szerepét.
- Tudják megnevezni a legfontosabb emberi és állampolgári jogokat.
- Ismertessék a választási alapelveket.
- Ismertessék a tanulók a vállalkozások formáit.
- Tudjanak a tanulók önéletrajzot írni.
- Ismertessék a család funkcióit.
- Nevezzék meg a társadalom alapvető rétegeit.
- Ismerjék a társadalmi mobilitás okait, irányait.

12. évfolyam

Évi 64 óra

Belépő tevékenységformák

Ismeretszerzési és feldolgozási képességeket fejlesztő tevékenységek

- 15 percnyi normál beszédtempójú szöveg jegyzetelése.
- Lényegkiemelés és vázlatírás ismeretterjesztő, tudományos ismeretterjesztő szövegből.
- Kivonat készítése hosszabb ismeretterjesztő szövegből.
- Áttekintő-összefoglaló feleletterv összeállítása hosszabb témáról.
- Nagyobb terjedelmű tanulmány megfogalmazása.
- Eltérő jellegű források (média, ismeretterjesztő, tudományos) szövegeinek, adatainak, információinak összevetése.

Kifejezőképességet fejlesztő tevékenységek

- Értekezés, tanulmány összeállítása, bemutatása, megvédése.
- Intézménylátogatások (pl. önkormányzati ülés, bírósági tárgyalás) tapasztalatainak feldolgozása.
- A bűnözésre vonatkoztatott adatokból táblázat készítése vagy értelmezése.
- Különösen a *kriminológia* fejezetben esetelemzés, irányított vitára való felkészülés, részvétel. Saját vélemény ütköztetése másokéval. Döntési, vita- és konszenzus-teremtési helyzetek gyakoroltatása.
- A mindennapokban megfigyelt élethelyzetek, esetek elemzése.

Témakörök	Tartalmak
Közigazgatási jogi alapismeretek (12 óra)	A közigazgatás fogalma, feladata, szervezeti felépítése és személyzete. A helyi (települési és területi) önkormányzás fogalma, kialakulása. A helyi önkormányzati - választások, - jogok és feladatok, - szervek, tisztségviselők - hivatal. A közigazgatási (államigazgatási) eljárás.
Pszichológiai ismeretek (12 óra)	A pszichológia fogalma, tárgya, területei. A személyiség fogalma, jellemzői, a fejlődését meghatározó tényezők. Főbb személyiség-típusok. A szociálpszichológia fogalma, tárgya, területei. Az előítéletes személyiség és az antiszociális magatartás jellemzői. A kriminálpszichológia fogalma, tárgya, területei. A társadalmi deviancia meghatározott formái (alkoholizmus, kábítószer-fogyasztás, öngyilkosság, bűnözés), jellemzői. A deviáns viselkedési formákat előidéző tényezők. A deviancia káros hatása az egyénre és a társadalomra. A személyiség és a bűnözés közötti kapcsolat. A lélektani és a biológiai tényezők szerepe a bűnözésben.
Szociológiai ismeretek (12 óra)	A szociológia fogalma, tárgya, területei. A család fogalma és funkciói. A család szocializációs szerepének zavarai. Az iskola és a különböző mikrokörnyezeti csoportok és területek szocializációs funkciója. A tömegtájékoztatás, a média szocializáló szerepe. A mobilitás (vándorlás, ingázás, migráció) fogalma és társadalmi következményei. A szegénység okai és szociológiai fogalma. A munkanélküliség okai és hatása az egyén helyzetére. Az urbanizáció és negatív vonatkozásai. A hajléktalanság fogalma és okai. A cigány etnikum mint halmozottan hátrányos helyzetű társadalmi csoport.
Kriminológiai alapismeretek (28 óra)	A kriminológia tudományának fogalma és tárgya. A bűnözés fogalma, terjedelme. A bűnözés kialakulásának tényezői. A regisztrált és a látens bűnözés. A bűnözés szerkezete: - büntetőjogi ismérvek szerint - a cselekményi oldal (bűncselekményi tagozódás) elkövetői, elítélti oldal.

	- az áldozatok szerepe a bűncselekmény kialakulásában A bűnözés dinamikája és területi megoszlása. A megélhetési bűnözés. Ifjúsági bűnözés. Intellektuális bűncselekmények jellemzői.
Kriminológiai alapismeretek (28 óra)	Gazdasági bűnözés. A korrupció okai és formái. A migráció és a bűnözés összefüggései, nemzetközi és szervezett bűnözés. A vidék és a város kriminológiai jellemzői. A bűnözés szerkezetével és dinamikájával kapcsolatos programok: - D.A.D.A, - Szomszédok egymásért mozgalom, - Lakossági önszerveződések. Az áldozatok jogai, állami szerepvállalás a kárenyhítésben. A bűnmegelőzés szerepe a bűnüldözésben: - bűnalkalmak csökkentése, - felvilágosítás, - gyermek- és ifjúságvédelem, - megelőző vagyonvédelem, - drog-megelőzés, - az áldozattá válás megelőzése. A Telefontanú programjának jelentősége. A társadalmi szervek szerepe a bűnmegelőzésben.

A továbbhaladás feltételei

- A tanulók nevezzék meg a közigazgatás központi és helyi szerveit.
- Sorolják fel az önkormányzati jogokat, ismertessék az önkormányzatok feladatait.
- Ismertessék a képviselőtestület, a jegyző és a polgármester szerepét, feladatait.
- Mutassák be a közigazgatási alapeljárás folyamatát, ezen belül értelmezzék az eljárás megindításának, a bizonyítás eszközeinek és a határozatnak a szerepét.
- Ismerjék a pszichológia, a szociálpszichológia és a kriminálpszichológia fogalmát, területeit, tudják elkülöníteni tárgyukat.
- Jellemezzék a főbb személyiségtípusokat.
- Ismerjék fel az előítéletes és az antiszociális magatartás tüneteit.

- Mutassák be egyes deviáns magatartásformák (kábítószer-fogyasztás, alkoholizmus, bűnözés) káros hatását az egyénre és a társadalomra.
- Magyarázzák meg a deviáns viselkedés kialakulását előidéző okokat.
- Értékeljék a személyiség és a bűnözés kapcsolatát.
- Határozzák meg a szociológia fogalmát, vizsgálódási területeit.
- Ismertessék a család funkcióit, elemezze a funkciózavarait.
- Definiálják az egyén társadalmi pozíciójával, annak változásaival foglalkozó szociológiai alapfogalmakat (urbanizáció, mobilitás, munkanélküliség).
- Magyarázzák meg a mikro- és makrokörnyezet egyénre gyakorolt hatásának tényezőit.
- Ismerjék fel a bűnözés társadalmi meghatározottságát.
- Értelmezzék a cigányság helyzetét befolyásoló tényezőket.
- Határozzák meg a kriminológia fogalmát, nevezzék meg tárgyát.
- Magyarázzák meg az áldozattá válás folyamatának hátterét.
- Legyenek tájékozottak a bűnözés egyes megnyilvánulási formáiban.
- Nevezzék meg a bűnmegelőzés fogalmát, feladat- és eszközrendszerét.

Minimum követelmények

- A tanulók ismerjék a közigazgatás alapvető feladatait.
- Definiálják az önkormányzást, írják le szintjeit.
- Ismertessék a személyiség fogalmának összetevőit, a fejlődését befolyásoló okokat.
- Ismerjék a szociológia definícióját.
- Jelöljék meg, milyen csoportok, közösségek játszanak szerepet a szocializációban.
- Mutassák be a család, a mikrokörnyezet és a bűnözés kapcsolatrendszerét.
- Értelmezzék a szegénység, a munkanélküliség és a korrupció fogalmát az egyénre gyakorolt hatásrendszerben.
- Határozzák meg a kriminológia és a bűnözés fogalmát.
- Mondják el a bűnözés kialakulásának tényezőit.
- Jellemezzék a vidék és a város kriminalitását.

- Írják le a deviáns viselkedés tüneteit.
- Ismertessék és példákon keresztül mutassák be az áldozatokat megillető fontosabb jogokat.
- Értékeljék a bűnmegelőzés fontosságát.
- Sorolják fel a tanult bűnmegelőzési programokat.

Ellenőrzés, értékelés

A tanulók munkáját félévkor és év végén *osztályzattal*, év közben *érdemjegyekkel* ill. szóbeli értékeléssel minősítjük.

Formatív (fejlesztő célú) értékelés történhet szóban és írásban, de domináljon a szóbeliség (pl. egy fogalom meghatározása, értelmezése, összefüggések feltárása; egy-egy anyagrész átfogó elmondása, egy jelenség elemzése).

Szummatív (összegző) értékelésre kerüljön sor minden nagyobb téma után, formája lehet esszé vagy teszt. Az írásbeli témazárók mellett szerepelhetnek komplex témaelemzések is (pl. önálló kutatómunkával létrejött kiselőadás, tanulmány).

A számonkérés rendje

Szóbeli számonkérés

- Kisebb anyagrészek számonkérése történhet szóbeli felelet formájában.
- Egyes témák önálló bemutatására a tanulók készíthetnek kiselőadást.
- Szóban és/vagy érdemjeggyel értékelhetjük a tanulók órai munkáját.

Írásbeli számonkérés

- Kisebb anyagrész számonkérése történhet egyéni írásbeli felelet formájában.
- A tanulók évenként egy házi dolgozatot írnak egy-egy kijelölt téma önálló feldolgozására.
- A tanulók minden témakör befejezése után témazáró dolgozatot írnak. A dolgozatok tartalmazhatnak egyszerű, rövid választ igénylő feladatokat és szöveges (kifejtendő) feladatokat.

Az írásbeli számonkérés aránya kb. 60-70%, a szóbeli beszámoltatás aránya 40-30%. Ez megfelel az érettségi vizsgarészek értékelésen belüli arányának. Mivel a számonkérésben az írásbeli feladatok nagy súlyt képviselnek, fontos a megfelelő szintű, változatos feladatsorok összeállítása.

Tanítási módszerek

A tantárgy jellegéből fakad, hogy domináns módszer a szóbeli ismeretközlés: *előadás, magyarázat, bemutatás, megbeszélés* (kérdezve kifejtés).

Az önálló ismeretszerzés érdekében a *szakirodalom, szakfolyóiratok* felkutatásának, *kezelésének* szempontjait pontosan kell meghatározni.

Az ismeretek rögzítésében játszik nagy szerepet a *jegyzetelés* irányítása, a tanári *vázlatírás* (tábla, fólia).

Különösen fontos szerepe van a *szemléltetésnek* a jogszabályok formulázásának elsajátíttatásában.

A kriminológia fejezetének feldolgozásakor szükséges *vita irányítása*.

Intézménylátogatások, kirándulás szervezése, megfigyelési szempontok kiadása, feldolgoztatása (pl. rendészeti objektumok, Rendőrmúzeum, országgyűlési, önkormányzati testületi ülés, bírósági tárgyalás meglátogatása).

Javasolt tankönyvek, taneszközök

A tankönyvek kiválasztásának elvei

A tananyag tartalmához, céljaihoz, követelményeihez teljesen igazodó tankönyvek nem jelentek meg.

A jogi és állampolgári ismeretekhez a tankönyvpiacon megjelent, a nagyobb követelményekhez alkalmazkodó tankönyvekből válogassunk (pl. Kukorelli-Szebeni: Állampolgári ismeretek középiskolásoknak. Korona, Bp., 1998.).

A speciális tartalmakat az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium gondozásában megjelent Segédkönyv a belügyi rendészeti pályára előkészítő iskolák számára I-II. című tankönyv tartalmazza

További alkalmazható taneszközök

- A rendvédelem története
  - korabeli képeslapok, fényképek, leírások
  - riportermagnó (visszaemlékezések rögzítéséhez)

- Jogismeret:
  - közlönyök
  - jogszabálygyűjtemények

- Állampolgári ismeretek:
  - sajtótermékek
  - televízió
  - videó

- Szociológia, kriminológia:
  - szakirodalom, szakfolyóiratok
  - számítógép (keresőprogramok, statisztikai adatok feldolgozása)

Az otthoni felkészüléshez előírt feladatok meghatározásának elvei és korlátai

Szóbeli feladatok

- az órán feldolgozott új ismeretek átgondolása, elsajátítása,
- kijelölt szakirodalmi részletek, folyóiratcikkek elolvasása
- tankönyvi szövegrész olvasása meghatározott, lényegkiemelés,
- tankönyvi vagy szakirodalmi ábrák, források elemzése,
- kiselőadásra való felkészülés.

Írásbeli feladatok

- tankönyvi vagy egyéb szakirodalmi szövegekből vázlat vagy jegyzet készítése,
- egy-egy ábra, forrás stb. írásbeli elemzése megadott szempontok alapján,
- házi dolgozat elkészítése.

Elvek és korlátok

- Az otthoni felkészüléshez előírt feladatok segítsék elő
  - a tantervben szereplő fogalmak pontos elsajátítását,
  - a lényeges összefüggések felismerését, megértését,
  - az előírt képességek kialakulását, fejlesztését,
  - az önálló véleményalkotás kialakulását,
  - az érettségin projektmunkára való felkészülést.
- Az otthoni feladatokban is valósuljon meg a tényanyag ismeretének és a problémamegoldó képességek alkalmazásának egyensúlya.
- A tanulók kapjanak elegendő időt az otthoni feladatok megoldásához.
- Az otthoni felkészülés legyen megoldható a munkanapokon belül.
- A tanulók otthoni munkájukhoz kapjanak megfelelő feladatsorokat és szakirodalmat.
- A tanulók terhelése legyen a tanév során egyenletes, a nagyobb munkákat arányosan kell elosztani.
- Minden esetben történjen meg az otthoni feladatok ellenőrzése és értékelése.

A középszintű érettségi vizsga témakörei

A szóbeli vizsga A és B tételből áll.

Az A tételhez kapcsolódó témakörök:

<u>Társadalomismeret</u>

- A társadalmi szabályok
- Jogi alapismeretek
- Állampolgári ismeretek
- A család és a felnőtté válás
- Kultúra és közösség
- A társadalmi viszonyok

Jelenismeret

- ✓ A tudományos haladás kora
- ✓ Az új gazdasági és társadalmi világrend
- ✓ Kultúra és globalizáció
- ✓ A munka világa
- ✓ A növekedés határai

A B tételhez kapcsolódó témakörök:

Gazdasági ismeretek

- ✓ A vállalkozások világa
- ✓ A gazdasági környezet
- ✓ Világgazdaság

Pszichológia

- ✓ A test és a lélek, az emberi én és a tudat
- ✓ A kognitív funkciók
- ✓ A beszéd és a kommunikáció
- ✓ A motiváció, az érzelmek és az akarat
- ✓ A szocializáció folyamata. A személyiség és a társas jelenségek
- ✓ Lelki egészség és betegség

Az írásbeli vizsga (projekt) egy téma önálló, évközi feldolgozását foglalja magában. A projektmunka témáját a vizsgázó a központilag meghatározott három témakör valamelyikéből szabadon választhatja.

I. RÉSZLETES ÉRETTSÉGIVIZSGA-KÖVETELMÉNYEK

KOMPETENCIÁK ÉS TÉMAKÖRÖK

Ezek a témakörök a *Társadalomismeret* modultantárgy érettségivizsga-követelményeinek alapjait képezik. Az itt megjelölt kompetenciák mind az írásbeli, mind a szóbeli vizsgán megjelennek. Az emelt szintű követelmények tartalmazzák a középszintű követelményeket is.

Társadalomismeret

Témák	Vizsgaszintek	
	Középszint	**Emelt szint**
A társadalmi szabályok	Ismerje a társadalmi együttélés alapvető szabályait, eredetüket és rendeltetésüket. Tudjon különbséget tenni szokás, hagyomány, illem, erkölcs és jog között.	Legyen tisztában a szabályok változásainak okaival, a törvények és törvényhozók szerepével.
Jogi alapismeretek	Ismerje az alapvető emberi, gyermeki és diákjogokat, valamint az ezekhez társuló kötelességeket. Legyen átfogó képe a bírósági eljárás szereplőiről és főbb szakaszairól. Ismerje a felelősség fogalmát. Legyen tisztában a munkajogi alapismeretekkel. Tudjon önéletrajzot írni.	Tudjon különbséget tenni a jogos és jogtalan között. Ismerje a szerződések alapvető formai és tartalmi követelményeit, a jogorvoslati lehetőségeket.
Állampolgári ismeretek	Ismerje a Magyar Köztársaság állami és közigazgatásának intézményrendszerét, az alkotmányosság és a demokrácia alapelveit, valamint mindezek működésének fő jellemzőit. Tudjon képet adni a mai Magyarország és az Európai Unió országainak politika intézményrendszeréről. Legyenek ismeretei arról, hogy milyen nemzetközi konfliktusok vannak jelenleg a világban.	Legyen képes felsorolni az alapvető politikai, szociális és kisebbségi jogokat, legyen tisztában ezek tartalmával. Legyen képes konkrét példák segítségével ismertetni az önkormányzatiság elvét. Legyen képes bemutatni egy civil szervezetet, illetve annak működését.

Témák	Vizsgaszintek	
	Középszint	**Emelt szint**
A család és a felnőtté válás	Ismerje a család funkcióit, valamint a nemi szerepeket a családban és a társadalomban. Legyen tisztában a családi munkamegosztás, a háztartás és a családi költségvetés jellemzőivel. Ismerje a szocializáció fogalmát. Tudjon példát mondani a mentálhigiénés, különösen a drogfogyasztás okozta problémákra és beilleszkedési zavarokra a felnőtté válás életszakaszában.	Ismerje a népességszám és a várható életkor alakulásának mai mutatóit és problémáit Magyarországon. Legyen képes példák segítségével bemutatni a fiatalok társadalmi helyzetének sajátosságait a mai Magyarországon.
Kultúra és közösség	Ismerje az egyén, a közösség, a társadalom és a kultúra fogalmait. Ismerje a nemzet, állam, etnikum, többség és kisebbség fogalmak jelentését, valamint a magyar nemzettudat fejlődésének sajátosságait.	Legyen tisztában az önazonosság és a társadalmi hovatartozás problémáival.
A társadalmi viszonyok	Legyen tisztában a mai magyar társadalom rétegződésének fő jellemzőivel. Ismerje a helyi társadalom fogalmát.	Legyen képes társadalmi problémák azonosítására, összetevőik felismerésére, ezek megvitatására, és a velük kapcsolatos önálló véleményalkotásra. Legyen tisztában azzal, hogy milyen problémák feszülnek a mai magyar társadalom egyes rétegei között. Legyen képes bemutatni a legsúlyosabb hazai urbanizációs és regionális problémákat.

Jelenismeret

Témák	Vizsgaszintek	
	Középszint	**Emelt szint**
Az új gazdasági és társadalmi világrend	Ismerje a technológiai-gazdasági fejlődés alapvető sajátosságait. Legyen képes bemutatni az állandó növekedésre irányuló racionális gazdasági magatartás sajátosságait és veszélyeit a piacgazdaságban. Lássa a gazdasági fejlődés és a környezetszennyezés alapvető összefüggéseit. Tudjon példákat mondani azokra a globalizációs kihívásokra, amelyek a mai Magyarországot is érintik. Legyen képes bemutatni az európai integráció legfőbb sajátosságait. Ismerje a legjelentősebb nemzetközi szervezeteket.	Legyen képes példák segítségével bemutatni napjaink gazdasági és társadalmi változásainak előnyeit és hátrányait. Ismerje fel és legyen képes elemezni a szabadság, a jólét, a társadalmi igazságosság és a technológiai modernizáció közötti összefüggéseket. Legyen képes példák segítségével bemutatni a mikro- és makroökonómia lehetséges konfliktusait.
Kultúra és globalizáció	Ismerje az információs társadalom fogalmát, valamint az információrobbanás társadalmi hatásait.	Legyen képes bemutatni, miként hatnak a modern informatikai és távközlési rendszerek a tanulásra és a tapasztalatszerzésre, valamint a személyek közötti érintkezésre. Legyen képes példák segítségével bemutatni a kulturális uniformizálódás világméretű folyamatát. Legyen képes értelmezni, hogy miért fontos a kulturális sokféleség megőrzése.
Az életmód átalakulása	Ismerje a pályaválasztás és a munkába lépés lehetőségeit, a mai Magyarországon. Ismerje az önéletrajzírás és az álláskeresés alapvető „szabályait” (információforrások fajtái, teendők a hirdetés elolvasásától az	Legyen képes bemutatni a munka világának átalakulását a globalizáció korában. Értse és legyen képes bemutatni, milyen hatást gyakorol a jóléti államok léte és azok pazarló fogyasztása a világra. Ismerje a

	interjúzás lezárásáig). Ismerje a fogyasztói társadalom fogalmát, legyen képes példák segítségével bemutatni e társadalmi forma előnyeit és hátrányait. Legyen képes bemutatni a család kulturális, gazdasági és társadalmi funkcióinak átalakulását a mai világban.	női emancipáció fogalmát, és legyen képes bemutatni ezek társadalmi hatásait.
A növekedés határai	Legyen képes bemutatni, hogy milyen hatást gyakorol a természeti környezetre a technikai civilizáció és a gazdasági növekedés. Ismerje a demográfiai robbanás társadalmi és gazdasági okait a „harmadik világban", a népesség csökkenésének és elöregedésének problémáit hazánkban és más európai országokban. Ismerje a környezetkímélő magatartás elterjedését ösztönző, illetve gátló kulturális, gazdasági és politikai okokat. Legyen képes példákkal bemutatni, mit tehet az egyén és a társadalom az üzleti szemlélet túlzásaiból eredő károk ellensúlyozására (pl. környezetvédő, segélyező programok, szervezetek bemutatása).	Legyen képes röviden összefoglalni a fenntartható fejlődés társadalmi, politikai és gazdasági alapelveit.

Gazdasági ismeretek

Témák	Vizsgaszintek	
	Középszint	**Emelt szint**
Vállalkozás, vállalkozó	Ismerje a vállalkozások fő ismérveit (kockázat, innováció, piac- és nyereségorientáció). Meg tudja különböztetni a vállalkozókra jellemző és kevésbé jellemző tulajdonságokat.	Megadott információk alapján képes legyen eldönteni, hogy a megadott tevékenység mennyiben vállalkozás.
A vállalkozások szerepe, jelentősége a magyar gazdaságban	Ismerje a vállalkozások különböző csoportosítási lehetőségeit: különböztesse meg a főbb gazdasági szereplőket (kis-, közép-, nagyvállalatok); tudjon példákat mondani a különböző tevékenységet végző vállalkozásokra. Ismerje a különböző tulajdonformákat. Ismerje a vállalkozási formákat, és tudja jellemezni azokat.	Tudja értelmezni a napi sajtóban megjelenő elemzéseket, előrejelzéseket a makrogazdaság teljesítményéről. Tudjon véleményt formálni a magyar gazdaság állapotáról a hazai növekedési, foglalkoztatottsági, munkanélküliségi, pénzügyi adatok alapján. Ismerje a főbb gazdasági célkitűzéseket. Tudja jellemezni az egyes tulajdonformákat.
A gazdasági környezet	Ismerje a gazdasági körforgás folyamatát (háztartások - cégek - kormányzat). Ismerje a pénz kialakulásának folyamatát, a pénz jellemzőit, valamint a hazai bankrendszer felépülését. Ismerje a fő makrogazdasági mutatókat (GDP, GNP). Ismerje a gazdasági növekedés, stagnálás, foglalkoztatottság, munkanélküliség, infláció, külső, belső egyensúly, infrastruktúra fogalmát és tudjon példákat mondani a fogalmakkal összefüggő főbb hazai jellemzőkre, adatokra.	Ismerje a jelentősebb gazdasági törvényeket! Tudjon példákat mondani a különböző banki szolgáltatásokra.

Témák	Vizsgaszintek	
	Középszint	**Emelt szint**
A marketing alapjai	Ismerje a piac fogalmát, jelentőségét, a kereslet-kínálat törvényszerűségeit. Ismerje a marketingszemlélet és a stratégiai gondolkodás lényegét. Ismerje a szegmentáció fogalmát, a célpiac behatárolásának jelentőségét. Ismerje a swot analízis és a marketingmix elemeit.	Tudjon példákat mondani piackutatási eszközökre, ismerje a kérdőív-készítés fő jellemzőit. Tudja értelmezni az információk megjelenítésének egyszerűbb formáit: grafikonok, diagramok
A vállalkozás finanszírozása	Ismerje a saját és idegen forrás meghatározását, tudjon rájuk példákat mondani! Ismerje a hitelezéssel kapcsolatos alapfogalmakat (kamat, futamidő, fedezet, saját erő). Ismerje a tőzsde, a részvény, a kötvény fogalmát, ismerje a tőkepiac jelentőségét.	
Fogyasztó a piacgazdaságban	Mutassa be egy példabeli háztartáson belül a fogyasztási, beruházási, megtakarítási lehetőségeket. Soroljon fel több megtakarítási formát. Ismertesse a fogyasztók alapvető jogait.	Képes legyen összehasonlítani az egyes megtakarítási formákat.
Nemzetközi kereskedelem	Ismerje a külkereskedelem jelentőségét és sorolja fel a nemzetközi kereskedelem korlátozó eszközeit (vám, kvóták, szubvenció, dömping)	

Pszichológia

Témák	Vizsgaszintek	
	Középszint	**Emelt szint**
A test és a lélek, az emberi én és a tudat	Legyen tisztában a lelki jelenségek organikus alapjaival. Ismerje az egyéni tulajdonságok és a környezeti hatások dinamikus kölcsönhatásait néhány fontos képesség és tulajdonság (intelligencia, temperamentum, személyiségvonások) esetében. Ismerje az én és a tudat legfontosabb értelmezéseit.	Ismerje a test és lélek probléma néhány fontosabb interpretációját. Legyen tisztában az öröklés és a környezet kölcsönhatásainak típusaival és mechanizmusaival, az emberi környezet különlegességével. Mutassa be, milyen álláspontokat képviselnek az ismert pszichológiai irányzatok az én és a személyiség értelmezése terén.
A kognitív funkciók	Ismerje az emberi érzékelés és észlelés legfontosabb sajátosságait. Legyen tisztában vele, hogy melyek a legfontosabb megismerő funkciók: (figyelem, emlékezet, gondolkodás), értse ezek működését. Ismerje a megismerés és a motiváció legfontosabb összefüggéseit. Legyen tisztában a kognitív képességek fejlődésének legfontosabb állomásaival.	Legyen tisztában a megismerés kiemelt és irányító szerepével az emberi lelki funkciók körében. Ismerje a megismerőfunkciók belső összefüggéseit. Ismerje a belső és a külső ösztönzők tanulásra gyakorolt hatásait. Legyen tisztában az értelmi fejlődés menetével és más mentális funkciókra gyakorolt hatásával.
A beszéd és a kommunikáció	Legyen tisztában a nyelvnek az emberi társadalomban betöltött szerepével, valamint a nyelv elsajátítási folyamatának a szabályszerűségeivel. Ismerje a verbális és nem verbális kommunikáció néhány fontosabb válfaját. Ismerje a tömegkommunikáció néhányfontosabb sajátosságát.	Ismerje a kommunikáció szerkezetét, az egyes alkotóelemek szerepét az üzenet kialakulásában, a kommunikáció fajtáit és azok összetett jelentéseit. Legyen tisztában a mai tömegkommunikáció fajtáival és az általuk gyakorolt társadalomszervező, illetve szocializációs hatásokkal.

Témák	Vizsgaszintek	
	Középszint	**Emelt szint**
A motiváció, az érzelmek és az akarat	Ismerje a motiváció élettani szerepét és működését, kapcsolatát a szükségletekkel. Ismerje az érzelmek motivációs hatásait. Legyen tájékozott azzal kapcsolatban, hogy milyen motivációs háttere van az emberi szexualitásnak, az utódgondozásnak, valamint az agresszív viselkedésnek.	Legyen tisztában az alapvetően emberi motivációk fajtáival, jellegzetességeivel, az akaratszabadság és a belső, élettani motívumok kölcsönhatásainak nyitott kérdéseivel. Ismerje a legfontosabb érzelem-elméleteket. Legyen képe arról, hogy milyen szerepet játszanak az emberi döntések meghozatalában az érzelem, az akarat és a tudat kölcsönhatásai.
A szocializáció folyamata. A személyiség és a társas jelenségek	Ismerje, hogy milyen szerepet játszanak a családon belüli az intim érzelmi kapcsolatok az emberi fejlődésben. Ismerje a család és a szülői szerep jelenkori sajátosságait. Legyen tisztában a gyermek fejlődésének legfontosabb állomásaival. Ismerje a legfontosabb társas hatásokat (azonosulás, szociális tanulás). Ismerje a társas alakzatok (pár, tömeg, csoport) legfontosabb jellegzetességeit,	Ismerje a szocializáció különféle szintjeit (mikro-, mező- és makroszint), a kultúra és a viselkedés sajátos összefüggéseit. Ismerje a családi élet szakaszait, a családcsoport működésének sajátosságait. Ismerje a csoportszerveződés és – működés alapelveit, a tömegjelenségek (pánik, divat, rohamszerű cselekvés) pszichológiai sajátosságait.
Lelki egészség és betegség	Ismerje a testi és lelki egészség néhány különböző fajta értelmezését. Legyen tudatában annak, hogy a lelki nehézségekkel meg lehet küzdeni, és ebben szakemberek segítségére lehet támaszkodni. Ismerje a devianciák, az antiszociális viselkedés és lelki betegségek legfontosabb fajtáit.	Ismerje a lelki betegségek felismerésének legfontosabb módszereit. Ismerje a lelki nehézségekkel való megküzdés tipikus fázisait és az ellenálló képesség kialakulásának feltételeit. Ismerje a devianciák szociológiai és pszichológiai értelmezését.